

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 21 (4976) 1 чэрвеня 2018 г.

ISSN 0024-4686

16+

*Казка альбо
фэнтэзі?*

стар. 4

*Гумар з беларускім
характарам*

стар. 6

*3 Вялікім
гонарам*

стар. 13

Дарог скрыжаванне

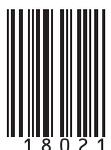
XII Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур: сустракаемся ў Гродне з 1 па 3 чэрвеня

Сёння нас шмат і мы ўсе — Беларусь. Дзеці розных народаў называюць гэтую краіну сваёй: яна добрая, утульная, па-чалавечы спагадлівая. У сучаснай Еўропе — прыклад мірнага суіснавання прадстаўнікоў розных культур. Гэта ў нас склалася гістарычна. Таму святам стане адкрыццё помніка князю Давыду Гарадзенскаму.

Прадстаўнікі нацыянальных дыяспар Беларусі злучаюцца ў агульным тэатралізаваным шэсці, напаўняючы вулкі Гродна багатай палітрай фарбаў, спевамі на розных мовах, — і з задавальненнем кружаць у беларускім карагодзе. Свята, што адбываецца раз на два гады, гараджане чакаюць і з-за прыемных сустрэч на нацыянальных падворках сёлета падчас праграмы «Забавы і гульні народаў Беларусі».

Калі жыццё не стаіць на месцы, а Беларусь — не ўбаку ад сучасных працэсаў, то без надзённых размоў не абысціся, напрыклад, падчас канферэнцыі «Роля міжнацыянальнага дыялогу ў станаўленні і развіцці грамадства». Прадстаўнікі слоўнай культуры дзеля гэтага збяруцца на семінар «Мастацкі тэкст у арыгінале і перакладзе» ў Гродзенскім дзяржаўным універсітэце імя Янкі Купалы ды паразважаюць пра дыялог літаратур падчас круглага стала з удзелам пісьменнікаў.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001

1 8 0 2 1

Акіэнты тыдня:

краіна

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў калектыв Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета з 85-годдзем з дня заснавання ўстанова. «Гісторыю тэатра пісалі выдатныя майстры, адданыя сваёй справе. Славу яму здабылі цудоўныя салісты, артысты, дырыжоры, рэжысёры і мастакі», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што сёння ўстанова з'яўляецца гонарам і здабыткам нацыянальнай тэатральнай культуры, захоўваючы і развіваючы лепшыя традыцыі акадэмічнага мастацтва, адкрываючы глядачу новыя імёны.

Кіраўнік дзяржавы прывітаў выпускнікоў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі краіны. «Правінеў апошні школьны званок. Адзінаццаць гадоў таму ён паклікаў на першы ўрок малышоў, а сёння выпраўляе ў дарослае жыццё юнакоў і дзяўчат. Цяпер думкі, планы і мары кожнага з вас накіраваны ў будучыню. Якой яна будзе, шмат у чым залежыць ад выбару прафесійнага шляху і рэалізацыі свайго прызначэння. Куды б ні прывёў гэты пошук, памятайце: вы патрэбны сваёй Радзіме», — гаворыцца ў прывітанні. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што ў Беларусі шмат зроблена для таго, каб маладыя людзі маглі раскрыць на роднай зямлі свае таленты, дамагчыся поспеху, адчуваць сябе па-сапраўднаму шчаслівымі і ўпэўненымі ў заўтрашнім дні.

Выстаўка творчых дасягненняў навуачнага дзіцячых школ мастацтваў Беларусі, якую курыруе дырэктар Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі Павел Сапоцька, можа стаць традыцыйнай. Экспазіцыя ладзіцца ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Усяго для ўдзелу ў выстаўцы паступіла каля тысячы заявак, для экспанавання выбрана 300 работ. Да 5 чэрвеня наведвальнікі мастацкай галерэі змогуць убачыць першую палову твораў, потым будзе прадстаўлена другая частка экспазіцыі.

Адным з мерапрыемстваў Дзён культуры Сацыялістычнай Рэспублікі В'етнам у Беларусі стане выстаўка «Нацыянальны касцюм і народныя промыслы В'етнама», якая адкрыецца 13 чэрвеня ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі. У экспазіцыі будзе прадстаўлена калекцыя традыцыйных лакафарбавых вырабаў, вырабы з бамбуку і ратангу, знакамiта кераміка з вёскі Батчанга, вядомая з XV стагоддзя. Асобны раздзел складуць 20 касцюмаў этнічных груп В'етнама. Розныя рэгіёны краіны прадстаўлены калекцыяй лялек у этнічных касцюмах і шматлікімі вырабамі з шоўку і парчы. Выстаўка дазваляе лепш зразумець і палюбіць традыцыйную культуру далёкай усходняй краіны.

Форум бібліятэкараў Беларусі «Гуманітарна-асветніцкая дзейнасць бібліятэк у кантэксце агульначалавечых каштоўнасцей і беларускай дзяржаўнасці» праходзіць у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Больш як 400 аўтарытэтных спецыялістаў бібліятэчнай сферы сабраліся, каб абмеркаваць пытанні нарматыўна-прававога забеспячэння галіны і арганізацыі карпаратыўнага ўзаемадзеяння бібліятэк у сферы забеспячэння доступу насельніцтва да інфармацыйна-бібліятэчных рэсурсаў і ацаніць стан бібліятэк Беларусі. Адно з мерапрыемстваў форуму ладзіцца ў межах суветнага праекта Міжнароднай федэрацыі бібліятэчных асацыяцый, пад эгідай якой з 2017 года па ўсім свеце абмяркоўваюцца шляхі развіцця кніжнасці.

Агляд афіцыйных падзей ад Міры ІЎКОВІЧ

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Нацыянальны фестываль беларускай паэзіі і песні ў Маладзечне мяняе фармат. Акрамя традыцыйна адмысловых канцэртаў маэстра Міхаіла Фінберга, не менш відовішчнай абяцае быць творчая праграма Саюза пісьменнікаў Беларусі. Чым парадуе маладзечанскага глядача паэтычная гасцёўня, якая распачне работу 9 чэрвеня а 11 гадзіне, раскажае першы намеснік старшыні СПБ Алена Стэльмах:

— Перш за ўсё нас кранае магчымасць гэтым знакавым днём пабываць на радзіме класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы. Вязынка — калыска будучага Песняра. На гэтай жыватворчай зямлі асабліва адчуваецца існасць малой радзімы, якую звачушлівым словам паэт праславіў на ўвесь свет. Менавіта з наведвання Купалаўскага мемарыяльнага запаведніка «Вязынка» для творчай групы СПБ распачнецца фестывальная праграма.

Па-другое, цешыцца, што дзея адбудзецца на галоўнай сцэне Палаца культуры г. Маладзечна. «Мой пачатак і мой выток» —

такая назва яднае самых розных паэтаў. Усе выступоўцы праз свае вершы данясуць да глядача асабістае адчуванне значнасці месца, адкуль пачаўся іх шлях у вялікае жыццё.

Першым на сцэну выйдзе Нацыянальны акадэмічны народны хор Рэспублікі Беларусь імя Г. І. Цітовіча. У яго выкананні прагучаць песні на словы знакамітых беларускіх паэтаў, якія прыгожым мастацкім словам уганароўваюць сваю Айчыну. Да іх далучацца знакамiтыя паэты — лаўрэаты Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Мікола Мятліцкі, Міхась Башлакоў, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Рэспублікі Беларусь Міхась Пазнякоў. Народная артыстка Рэспублікі Беларусь Таццяна Мархель прачытае ўзнёслыя радкі з купалаўскіх твораў.

На сцэну выйдзе і таленавітая моладзь — лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі «Дэбют» Маргарыта Латышкевіч, паэтэса і перакладчыца Юлія Алейчанка.

Да таго ж у паэтычнай гасцёўні адбудзецца своеасаблівае падарожжа па Беларусі. Выступаць на фэсце і прадстаўнікі ўсіх аддзяленняў СПБ. Будучы гучаць пранікнёныя радкі пра родную мову, хлеб, Бацькаўшчыну...

Паэт-песеннік Кастусь Цыбульскі падорыць песню-прысвячэнне «Сэрца вёскі маёй». У выкананні Людмілы Кебіч прагучыць аўтарская песня «Зялёны горад», у якой яна ўхваліе Маладзечна, горад, дзе вучылася. Творцы назапасілі і вясёлых вершаў ды мелодый, бо, як вядома, вёска —

гэта яшчэ і скарбонка народнага гумару.

Удзельнікам паэтычнай гасцёўні стане таксама пераможца Мінскага абласнога этапу Рэспубліканскага конкурсу юных чыгальнікаў «Жывая класіка» Вікторыя Дзільман, вучаніца сярэдняй школы № 2 г. Мар'іна Горка. У яе выкананні прагучыць верш Якуба Коласа «Мой дом».

Выступленні паэтаў будучы супраджаць танцавальныя калектывы г. Маладзечна. Асновай для відэараду стануць фотаздымкі члена СПБ Уладзіслава Цыдзіка, якія ён прадставіць з падрыхтаванай да выхаду кнігі «Бачу Беларусь такой».

Між іншым, вядучыя праграмы, як уласна і аўтары яе сцэнарэя, — вядомыя паэты, медыйныя персоны Таццяна Сівец і Навум Гальпяровіч.

Акрамя таго, Саюз пісьменнікаў Беларусі рыхтуе да Нацыянальнага фестывалю яшчэ адзін творчы сюрпрыз. У дзіцячай музычнай школе мастацтваў г. Маладзечна а 15 гадзіне паэты Мікола Мятліцкі, Кастусь Цыбульскі, Навум Гальпяровіч, Марыя Кобец і Уладзімір Цанунін прадставяць прэзентацыю родных мясцін, якія ўсё жыццё чаруюць іх дзіўнымі паэтычнымі вобразамі. «Спавітыя лёсам з Радзімай» — так гавораць пра сябе творцы і будучы рады бачыць на імпрэзе маладзечанцаў і гасцей.

Паэтаў запрасіць у студыю і маладзечанскае тэлебачанне, каб далучыць да святочнай атмасферы Нацыянальнага фестывалю беларускай паэзіі і песні шырокае кола глядачоў.

Марыя ЛПЕНЬ

ПРАЦЯГ МАСТАЦКАГА ДЫЯЛОГУ

У межах Дзён Беларусі ў Таджыкістане, якія супалі з візітам Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнка ў Душанбэ, праведзены круглы стол «Літаратурны ўзаемаствы ў кантэксце міжнародных адносін Беларусі і Таджыкістана». Арганізатары гэтага сапраўды сяброўскага творчага праекта — Саюз пісьменнікаў Таджыкістана і Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Удзел у рабоце круглага стала з беларускага боку ўзялі дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Павел Сухарукаў, кансультант упраўлення выдавецкай і паліграфічнай дзейнасці Міністэрства інфармацыі Алесь Ігнатава. У дыялогу нацыянальных культур і літаратур бралі ўдзел народныя паэты Таджыкістана Нізом Касім, Гулназар Келдзі, Саідалі Мамур (дарэчы, аўтар цыкла вершаў пра Хагын), пісьменнікі Ато Хамдам, Нур Табаруў, Парда Хабіб, Салімі Зарафшонфар, літаратуразнаўцы Муртазо Зайнідзінаў, Мухрыддзін Сабуры,

маладыя паэты і журналісты Талібі Лукмон і Бузургмехры Таджыддзін.

Падчас размовы быў прэзентаваны і «таджыкскі выпуск» газеты «Літаратура і мастацтва», а таксама — беларускія публікацыі ў газеце «Адабіёт ва саньят» («Літаратура і мастацтва»). Празаік і драматург Нур Табаруў выказаў жаданне заняцца пастаноўкай спектакля па адной з п'ес кагосці з беларускіх драматургаў у Таджыкскім Акадэмічным тэатры імя А. Лахуці. Павел Сухарукаў падчас размовы звярнуў увагу на неабходнасць шырайшага медыйнага супрацоўніцтва і выказаў упэўненасць, што «Звязда» гатовая наладжваць яго з таджыкскай «Народной газетой». Ато Хамдам, які з'яўляецца і членам Саюза пісьменнікаў Беларусі, выказаў ідэю падрыхтоўкі «беларускага нумара» часопіса «Памир».

Сяргей ШЫЧКО

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

1 чэрвеня — на імпрэзу ў межах акцыі «Лета з добрай кнігай», прымеркаваную да Міжнароднага дня абароны дзяцей, у СШ № 215 (аб 11.00).

4 чэрвеня — на сустрэчу з бібліятэкарамі Маскоўскай вобласці ў мемарыяльную залу Дома літаратара (а 15.00).

5 чэрвеня — на імпрэзу «Пазнаём Беларусь разам» з удзелам пісьменнікаў у межах акцыі «Лета з добрай кнігай» у дзіцячую бібліятэку № 15 (а 14.00).

5 чэрвеня — на сустрэчу з паэтэсай з Лос-Анжэлеса, членам СПБ Інай Санінай у бібліятэку № 5 (а 16.00).

6 чэрвеня — на Пушкінскае свята паэзіі. Імпрэза пройдзе каля помніка А. С. Пушкіну (набярэжная Свіслачы) (аб 11.00).

7 чэрвеня — на сустрэчу з Алінай Легастаевай у публічную бібліятэку № 5 (а 16.00).

8 чэрвеня — на сустрэчу з Тамарай Бунта ў маладзечанскую цэнтральную раённую бібліятэку імя М. Багдановіча (аб 11.00).

Мінскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

1 чэрвеня — на сустрэчу Кацярыны Хадасевіч-Лісавой падчас урачыстага адкрыцця аздараўленчага летніка «Прывітанне, лета!», прысвечанае Міжнароднаму дню абароны дзяцей, у Ждановіцкую СШ (аб 11.00).

1 чэрвеня — на прэзентацыю кнігі «Ад калыханкі да забаўляні» з удзелам Бажэны Мацюк і Галіны Нічыпаровіч, прысвечаную Міжнароднаму дню абароны дзяцей, у Мінскую цэнтральную

раённую бібліятэку (аграгарадок Міханавічы) (аб 11.00).

4 чэрвеня — на прэзентацыю кнігі «Ад калыханкі да забаўляні» з удзелам Ірыны Карнаухавай, Віктара Кажуры і Бажэны Мацюк у Мінскую цэнтральную раённую бібліятэку (аб 11.00).

8 чэрвеня — на сустрэчу з Ірынай Карнаухавай у Ратамскую сельскую бібліятэку (аб 11.00).

10 чэрвеня — на выязное пасяджэнне народнага клуба паэтаў і кампазітараў «Жывіца» Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці ў г. Смаргонь. Святочны канцэрт пройдзе ў музеі-сядзібе М. К. Агінскага (а 14.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

14 чэрвеня — на сустрэчу з пісьменнікамі абласнога аддзялення СПБ у Музей выратаваных каштоўнасцей (а 16.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

2 чэрвеня — на сустрэчу з Тамарай Красновай-Гусачэнкай і Ірынай Радзіхоўскай падчас свята народнай творчасці і беларускай паэзіі і фальклору «Гарадоцкі Парнас — 2018» у г. Гарадок (а 10.00).

6 чэрвеня — на сумеснае свята паэзіі з удзелам віцебскіх паэтаў і пісьменнікаў, членаў Віцебскай абласной арганізацыі БРСМ і Агульнарасійскай грамадскай арганізацыі «Расійскі саюз моладзі» з г. Смаленска каля помніка А. С. Пушкіну ў Віцебску (аб 11.00).

6 чэрвеня — на падвядзенне вынікаў міжнароднага маладзёжнага конкурсу паэзіі «Магія п'яра» з удзелам Тамары Красновай-Гусачэнкай, Алены Крыклівец, Ірыны Радзіхоўскай і іншых твораў

у Віцебскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (а 12.00).

6 чэрвеня — на літаратурную сустрэчу з Галінай Закурскай і Мікалаем Балдоўскім, прысвечаную Году малой радзімы, у школьны лагер Полацкай СШ № 10 (аб 11.00).

7 чэрвеня — на сустрэчу з Галінай і Сяргеем Трафімавымі ў Віцебскі інстытут павышэння і перападрыхтоўкі спецыялістаў адукацыі (а 10.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

2 чэрвеня — на музычна-паэтычную праграму «Родны край — мае натхненне» на літаратурнай пляцоўцы XII Фестывалю нацыянальных культур у парку імя Жылібера з удзелам гродзенскіх паэтаў і бардаў (а 13.00).

2 чэрвеня — на прэзентацыю спецыялізаванай кніжнай серыі «ВКонтacte» выдавецтва «Народная асвета» з удзелам яе аўтара Ліны Багданавай у межах XII Фестывалю нацыянальных культур у краму «Багач» (а 10.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

1 чэрвеня — на паэтычныя чытанні, прысвечаныя Дню аховы дзяцей, у Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. Куляшова (аўд. 353) (а 14. 25).

1 чэрвеня — на сустрэчу «Малая радзіма ў кнігах Міколы Давідовіча» з удзелам аўтара ў кінатэатр «Зорка» г. п. Бялынічы (а 14.00).

5 чэрвеня — на гадзіну духоўнасці «Дачка зямлі беларускай» з нагоды дня памяці святой Ефрасінні Полацкай з удзелам Міколы Леўчанкі ў цэнтральную раённую бібліятэку г. Быхава (аб 11.00).

ЖЫВЫ РАДЫЁТЭАТР: КОНКУРС ДЗЕЛЯ ПРАЦЯГУ

Радыеканал «Культура» абвясціў конкурс на выбар сучаснай п'есы «Беларускі радыётэатр у XXI стагоддзі», асноўная мэта якога — адабраць лепшую радыёп'есу для пастаноўкі ў эфіры.

Удзельнікам прапануюць прадставіць п'есы на тэмы: «Моладзь і вечныя каштоўнасці: сучасны погляд», «Моладзь і сямейныя каштоўнасці», «Дыялог культур у сучасным свеце». Работы прымаюцца на беларускай і рускай мовах. Нават калі твор будзе адабраны на рускай мове, яго перакладуць на беларускую.

— Радыеп'еса патрабуе вялікіх намаганняў ад драматурга, — падкрэслівае намеснік дырэктара канала «Культура» Уладзімір Трапянок. — Гэта не п'еса для тэатра, гэта п'еса, якая ўспрымаецца на слых. У сувязі з гэтым асноўнае дзеянне і асноўны канфлікт павінны быць пабудаваны на дыялогах. У крытэрыях конкурсу ёсць абмежаванне: у п'есе павінна быць не больш за восем дзеючых асоб, а аб'ём твора — не менш чым

сорок старонак. Вельмі абмежаваныя мы і ў эстэтычным плане. П'есы, якія цяпер пішуцца для тэатраў, не могуць прайсці на такім радыёканале, як наш. Для звычайнага тэатра характэрна такая з'ява, як эксперымент, дзе можа выкарыстоўвацца нецэнзурная лексіка. На радыё такога быць не павінна.

Арганізатары падкрэсліваюць, што глаўныя задачы конкурсу — працяг традыцый і адначасова матывацыя творчай моладзі да развіцця сучаснага літаратурна-мастацкага радыёвяшчання.

— Калісьці ў Беларусі радыёспектаклі былі запатрабаванай з'явай, — падкрэслівае Уладзімір Трапянок. — Пачынаючы з 1920 гадоў радыёспектакль заняў пачэснае месца ў эфіры. Спачатку гэта былі трансляцыі з тэатраў, затым у 30-я гады былі створаны першыя радыёп'есы, якія ўвасабляліся ў радыёстудыях. У 1990-я гады адбылася рэформа на беларускім радыё, і справа мастацка-літаратурнага вяшчання крыху адышла ўбок. У 2000-я гады на

радыё адбывалася рэканструкцыя, абсталіванне камп'ютарнай тэхнікай, і справа па стварэнні радыёспектакляў прыпынілася. Толькі ў 2006 годзе на Першым нацыянальным канале Беларускага радыё выйшаў спектакль «Ігнаў рубеж» да 20-годдзя трагедыі на Чарнобыльскай станцыі. Гэта падзея паклала пачатак развіццю сучаснага этапу беларускага радыётэатра. З той пары прыкладна адзін-два спектаклі на год выпускаліся на Першым нацыянальным канале. Сёлета ў сакавіку да Міжнароднага дня лясоў 21 сакавіка і мы стварылі спектакль «Падарожжа ў краіну мурашоў». Такім чынам абнавілі дзіцячы радыётэатр.

Заяўкі на ўдзел прымаюцца да 15 ліпеня. Падводзіць вынікі конкурсу журы будзе адкрытым галасаваннем на падставе агульнай сумы балаў. Згодна з умовамі конкурсу, пераможца перадае свае правы на выкарыстанне п'есы арганізатарам на платнай аснове.

Вікторыя АСКЕРА

Люстэрка тыдня:

СВЕТ

У Беларусі ўпершыню пройдуць Дні культуры Рэспублікі Татарстан. У межах святкавання ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь 5 чэрвеня адкрыецца выстаўка «Шматколёрнасць татарскай нацыянальнай культуры». У экспазіцыі будуць прадстаўлены прадметы з фондавай калекцыі Елабужскага дзяржаўнага музея-запаведніка. Сярод музейных экспанатаў — узоры сучаснага нацыянальнага касцюма і прадметы інтэр'еру, традыцыйны абутак, выкананы ва ўнікальнай тэхніцы, прадметы побыту з тканіны, а таксама 66 твораў выяўленчага мастацтва ўдзельнікаў арт-праектаў Елабужскага дзяржаўнага музея-запаведніка — вядомых мастакоў з Татарстана і Башкартастана.

Адзін з наведвальнікаў Трацякоўскай галерэі сур'эзна пашкодзіў карціну Ільі Рэпіна «Іван Грозны і сын яго Іван 16 лістапада 1581 года». Ураджэнец Дагестана, які цяпер жыве ў Варонежы, нечакана для супрацоўнікаў галерэі схпіў металічную стойку агароджы ля шэдэўра і нанёс некалькі ўдараў па зашклёнай карціне ў зале Рэпіна. У выніку палатно прарвалася ў трох месцах на цэнтральнай частцы малюнка. Спецыялісты кажуць, што ад акту вандалізму пацярпела постаць царэвіча, але выявы рук і твараў герояў карціны — самае складанае для рэстаўрацыі — засталіся цэлыя. Страты Трацякоўскай галерэі ацанілі ў 500 тыс. расійскіх рублёў, матывы злачынца высвятляюцца. Дарэчы, гэта не першы вядомы выпадак замаху на «Івана Грознага»: у 1913 годзе іканапісец і старавер Абрам Балашоў тры разы ўдарыў па палатне нажом, і Рэпіну давялося наноў маляваць твары цара і яго сына.

На 85-годдзе пайшоў з жыцця вядомы амерыканскі пісьменнік Філіп Рот, аўтар раманаў «Выпадак Партнога», «Вызвалены Цукерман», «Абьякавасць» (англ. «Letting go»), «Змова супраць Амерыкі», «Прафесар жадання», «Амерыканская пастараль» (дарэчы, гэта апошні з раманаў, які экранізавалі пры жыцці творцы) ды іншых. Філіп Рот вучыўся на юрыста, але на другім курсе захапіўся літаратурай, пачаў пісаць у 17 гадоў. На старонках яго кніг знайшлося месца і для такіх сур'эзных тэм, як Другая сусветная, карэйская і в'етнамская войны, палітычныя несправядлівасці, крызісныя моманты гісторыі. Пісьменнік шмат разоў намінаваўся на Нобелеўскую прэмію па літаратуры, але лаўрэатам так і не стаў. Затое атрымаў мноства іншых прэстыжных узнагарод: Пулітцэраўскую (за «Амерыканскую пастараль») і Міжнародную Букераўскую прэмію, дзве Нацыянальныя кніжныя прэміі і Міжнародную прэмію Франца Кафкі. У 2013 годзе Філіп Рот быў уганараваны ордэнам Ганаровага легіёна — найвышэйшай французскай узнагародай.

Лондан стаў першым у свеце горадам, дзе мінакі могуць не проста кінуць вулічным музыкам некалькі манет, але і заплаціць ім грошы праз банкаўскую картку. Праз супрацоўніцтва са шведскай кампаніяй iZettle (яна належыць вялікай амерыканскай плацежнай кампаніі PayPal) артысты, якія ладзяць выступленні на вуліцах горада ды ў метро, атрымалі адмысловыя прылады для счытвання фіксаванай сумы з карткі. Новая бескантактная сістэма аплаты далучаецца да мабільнага тэлефона. Схема пералічэння платы праз мабільны тэрмінал набірае папулярнасць: жыхары Лондана лічаць такі метада падтрымкі музыкаў больш зручным, чым за наяўныя грошы, і артысты імкнучца далучыцца да новаўвядзення, каб падняць заробкі.

Агляд цікавінак ад Дар'і ЧАРНЯЎСКАЙ

Любоў да мастацтва = любоў да жыцця

ваць больш маштабнае мерапрыемства, — расказвае дырэктар Галерэі-салона «Арт Хаос» Лілія Лукашэнка. — Інфармацыя пра наш праект разляцелася па арт-супольнасці, і майстры тэлефанавалі самі, прапануючы выставіць творы. Да пачатку праекта на сайце былі выстаўленыя работы, і іх можна было забраніраваць. І на момант адкрыцця выстаўкі ўсе прадстаўленыя работы былі выкупленыя. Працэс продажу арганізавалі загадзя, каб ужо на адкрыцці разумець, якую колькасць сродкаў удалося сабраць.

Атрыманыя сродкі будуць накіраваныя двум арганізацыям — Фонду дапамогі дзецям у гонар святога Іаана Рускага, які падтрымлівае дзяцей з псіханеўралогічнымі захворваннямі, і сацыяльна-дабрачыннай установе з Гродна «Цэнтр дапамогі жыцця», які аказвае палітыўную дапамогу людзям з анкалагічнымі захворваннямі.

У праграме ўзялі ўдзел дзеці з асаблівасцямі развіцця, быў паказаны фрагмент спектакля «Маленькі прынц» тэатра «Радасць» пад кіраўніцтвам акцёра Рускага драматычнага тэатра імя А. М. Горкага Аляксандра Ждановіча.

Галерэя і далей збіраецца арганізоўваць добрачынныя выстаўкі, тым больш што ёсць станоўчы досвед і падтрымка мастакоў.

Вікторыя АСКЕРА

ПАМЯЦІ АРСЕНЯ ЛІСА

Пайшоў з жыцця выдатны вучоны-фалькларыст, літаратуразнаўца, пісьменнік Арсень Сяргеевіч Ліс. Яшчэ зусім надаўна мы абмяркоўвалі з ім такія важныя для нас пытанні захавання архіўнай спадчыны пісьменнікаў, раіліся і атрымлівалі прафесійную кансультацыю па навуковым апісанні фондаў. Яго глыбокія веды гісторыі культуры, літаратуры, мастацтва давалі ўнікальную магчымасць беспамылкова вызначаць аўтарства тэкстаў, датаваць падзеі, анатаваць фотаздымкі. У асабе Арсеня Сяргеевіча мы страцілі вялікага сябра, шчырага працаўніка і дарадцу.

Арсень Ліс нарадзіўся 4 лютага 1934 г. у вёсцы Вётхава на Смаргоншчыне. Сярэдняю школу скончыў у Сморгоні ў 1951 г. і ў тым жа годзе паступіў на філалагічны факультэт БДУ. Пасля сканчэння ўніверсітэта была праца настаўніка, метадыста, рэдактара Дзяржвыдавецтва БССР, навуковага супрацоўніка Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і

фальклору АН БССР. У 1965 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю па тэме «Народнапаэтычная творчасць Заходняй Беларусі (1919—1939)». У 1967 г. стаў сябрам Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Першая публікацыя Арсеня Ліса «Мастак Павел Южык» з'явілася ў газеце «Літаратура і мастацтва» ў 1955 г. Ён даследаваў гісторыю культуры, літаратуры, навукі, вяртаў імёны забытых рупліўцаў творчай спадчыны Беларусі, пра якіх актыўна публікаваў артыкулы на старонках «Звязды», «Полымя», «Малодасці» і іншых перыядычных выданняў. Ён шчодро збіраў і вывучаў каляндарна-абрадавыя фальклор і пакінуў пранікнёныя апаведы пра іх носьбітаў.

Арсень Сяргеевіч, таленавіты даследчык і вучоны, быў да таго ж паэтам — пісаў вершы, чаму не надаваў асаблівага значэння. У гонар стагоддзя «Нашай нівы» ў 2010 г. выйшаў збор яго твораў «Gloria victis», кніга «Арсень Ліс. Выбранае» пабачыла свет у 2014 г. у серыі

«Беларускі кнігазбор».

Арсень Сяргеевіч Ліс пакінуў нам багатую архіўную спадчыну, рупліва збіраную праз усё жыццё — упарадкаваную, апрацаваную. Такі няпросты клопат меў у апошнія гады жыцця — апісаць кожны дакумент свайго багатага збору і перадаць у Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва. Ён назаўсёды застанеца ў нашай памяці светлым, шчырым чалавекам, сапраўдным інтэлігентам, вучоным, які так многа і самааддана працаваў на карысць Бацькаўшчыны.

Калектыў Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва

15 мая 65-годдзе адзначыла Надзея Стаховіч, паэтэса.

15 мая 65 гадоў споўнілася Зінаідзе Хобатавай, пісьменніцы.

29 мая 55-гадовы юбілей святкаваў Пётр Сямінскі, паэт, празаік.

31 мая 85-годдзе адзначыла Іна Саніна, пісьменніца.

1 чэрвеня 55 гадоў спаўняецца Ганне Собалевай, пісьменніцы.

1 чэрвеня — 80 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Перапяліцы (1938—2015), акцёра, заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь.

2 чэрвеня 70-гадовы юбілей адзначыць Тацяна Бірчанка, паэтэса.

3 чэрвеня — 85 гадоў з дня нараджэння Васіля Давыдзенкі (1933—1987), празаіка.

4 чэрвеня 55-годдзе святкуе Аркадзь Груздоў, пісьменнік.

7 чэрвеня 50-гадовы юбілей адзначае Алена Піменава, паэтэса.

КАЗКА — У ЖЫЦЦІ ПАДКАЗКА

У Еўропе і ЗША кнігі для дзяцей і падлеткаў па папулярнасці знаходзяцца на другім месцы сярод іншых жанраў. Традыцыйна значную частку дзіцячай літаратуры складаюць казкі. Жыхарам нашай краіны асабліва пашчасціла: беларускія казкі вызначаюцца сюжэтай разнастайнасцю. Па падліках айчынных даследчыкаў, каля 50 сюжэтных тыпаў беларускіх казак не маюць аналогій у міжнародных паказальніках казковых сюжэтаў. Па колькасці казковых сюжэтаў беларускі фальклор пераўзыходзіць рускі і ўкраінскі. Сёлета Беларусь як краіна, багатая на казкі, запрасіла навукоўцаў на Міжнародны форум даследчыкаў беларускай казкі.

Па словах літаратуразнаўцы Івана Саверчанкі, «казкі — не толькі шэдэўр слоўнага мастацтва, але і духоўная сутнасць народа. Яны развіваюць фантазію, творчае мысленне, адлюстроўваюць светапогляд і лад жыцця нашых продкаў, злучаюць пакаленні».

У дзяцінстве творы гэтага жанру — магчымасць не толькі трапіць у чароўны захапляльны свет, але і навучыцца ацэньваць свае ўчынкі і асэнсоўваць рэчаіснасць. Дарослыя нярэдка пераказваюць ці перачытваюць вядомыя з дзяцінства казкі сваім дзецям, а потым — унукам і нярэдка здзіўляюцца незаўважаным раней падтэкстам і ідэям — што датычыцца як народных, так і літаратурных казак.

Яшчэ большую ролю адыгрывалі казкі ў мінулым — дзвесце і нават сто гадоў таму. Казка не толькі дапамагала выхоўваць і забаўляць дзяцей. Яна аб'ядноўвала сваякоў і аднавяскоўцаў, бо дзеці часта хадзілі да добрых апавядальнікаў слухаць казкі. Казкі любілі слухаць таксама дарослыя, прычым расказвалі іх як жанчыны, так і мужчыны: у дарозе, альбо познімі зімовымі вечарамі, калі дзеці ўжо спалі. Існавалі нават асобныя тыпы казак,

якія расказвалі толькі дарослыя мужчыны. Як адзначае фалькларыст Алена Боганева, гэта былі героіка-фантастычныя казкі пра асілкаў-змеяборцаў, якія змагаюцца з варожымі сіламі. Пераважна да мужчынскага рэпертуару адносіліся казкі-анекдоты ды авантурна-гумарыстычныя казкі, якія на захадзе Беларусі завуць «панскімі байкамі». Яшчэ ў пачатку XX стагоддзя арцелі лесарубаў і рыбакоў заключалі дамову з казачнікам — каб той расказаў казкі, пакуль усе не заснуць.

У вёсцы ці ў леснічоўцы было адносна няшмат варыянтаў баўлення вольнага часу — і важна, што сяляне ды іншыя працаўнікі часта рабілі выбар на карысць тэкстаў традыцыйных, пачутых колісь ад бацькоў і дзядоў...

Удзельнікі этналагічных экспедыцый дагэтуль з захапленнем запісваюць казкі ад носьбітаў традыцыі. У беларускіх вёсках жывуць таленавітыя апавядальнікі, якія распавядаюць казкі, пачутыя ад суседзяў і старэйшых сваякоў, — пераказваюць традыцыйныя сюжэты, узнаўляюць інтанацыю, стылістычныя прыёмы... Маўленне карэнных вясцоўцаў мае рэгіянальны асаблівасці — і такім чынам сёння можна пачуць даўнюю казку, якая гучыць амаль гэтаксама, як перадавалася колісь ад дзеда да ўнука, ад маці да дачкі. Удзельнікі форуму мелі ўнікальную магчымасць паслухаць казкі ад майстроў жанру: Соф'і Каток, бібліятэкара Людмілы Глухатарэнкі, краязнаўца Аляксандра Галкоўскага, музыказнаўцы Таццяны Цыбульскай — дачкі вядомай казачніцы Лідзіі Цыбульскай.

Развіццё грамадства прадвызначае змены кантэксту. Сёння амаль немагчыма сустрэць на вёсцы непісьменнага чалавека. Казачнікі, як правіла, цікавяцца сваім матэрыялам — і нярэдка чытаюць і запамінаюць літаратурныя казкі альбо народныя казкі іншых краін, а потым перадаюць іх вусна. Даследчыкі канстатуюць відавочны ўплыў пісьмовай традыцыі на вусную, а таксама імкненне казачнікаў да самавы-

яўлення, кантамінацыі традыцыйных і нетрадыцыйных сюжэтаў.

На працягу XX стагоддзя імкліва зменшылася колькасць камунікатывных сітуацый, у якіх расказваюць казкі. Расказваць казкі не прынята ў дарослай кампаніі. Старажылы пакуль помняць творы кштальту «панскіх былічак», але не перадаюць. «Традыцыя пасіўная: існуе ў памяці, але не актуалізуецца, — падкрэслівае Алена Боганева. — Не збіраюцца вясцоўцы на поспрадкі, вячоркі, каляндарныя святы, на якіх заўсёды гучалі казкі. Найчасцей казкі расказваюць дзецям. Бабулі чытаюць, а прабабулі менавіта расказваюць — і выбіраюць найперш кумулятыўныя, чарадзейныя казкі, казкі пра жыўёл. Самыя яркія казачнікі — вельмі сталых гадоў».

На жаль, у Беларусі нямае вёсак, куды амаль не прыязджаюць дзеці. І нават калі там ведаюць шмат казак, іх няма каму пераказаць. Даследчыкі пагаджаюцца, што казкі — традыцыя, якая адыходзіць. Казкі пераходзяць на іншы ўзровень перадачы: не жывое бытаванне, а пераемнасць у сям'і.

Пачытаць казку дзіцяці альбо расказаць яе па памяці? Для большасці гэта пытанне падаецца зусім не істотным, але для фалькларыстаў яно мае выключнае значэнне. Арыентацыя на вусны спосаб перадачы інфармацыі — вызначальная асаблівасць фальклору ў адозненне ад літаратуры.

Так, прагрэс не спрыяе захаванню фальклорных традыцый. З аднаго боку, дзякуючы навукова-тэхнічным дасягненням народная казка застаецца з намі, у сучаснай культуры, надзейна захаваная на ўсемагчымых носьбітах. Выдаюцца кнігі народных казак, казкі можна лёгка знайсці ў інтэрнэце...

З іншага боку, казкі яшчэ доўга будуць расказвацца. Нярэдка здараецца, што пад рукой няма кнігі ці планшэта, а дзіця з задавальненнем паслухае займальную гісторыю. І тут свядомым бацькам варта пацікавіцца, якія казкі расказвалі на іх малой радзіме, альбо аднавіць у памяці беларускія казачныя сюжэты, якія будуць арганічна ўспрымацца сучаснымі дзецямі.

Юлія ШПАКОВА

Фота Кастуся Дробява.

З фантазіяй і намёкам

Гаворка пра сучасную аўтарскую казку ішла на круглым сталі з удзелам беларускіх пісьменнікаў-казачнікаў

друкуючы іх, зразумела, што ў грамадстве ёсць неабходнасць у казачных гісторыях пра сучасных дзяцей».

Алена Масла: «Аднойчы я выступала перад дзецьмі пра свае казкі і зразумела, што тыя дрэнна ведаюць беларускую мову, і таму добрага ўзаемапазнання не адбылося».

Сучаснай беларускай казцы не стае не толькі выдаўцоў, але і беларускамоўных чытачоў. Беларускія дзеці дрэнна ведаюць сваіх казачнікаў. Добрая казка павінна чапляць і дзяцей, і дарослых...»

Серж Мінскевіч: «Я размаўляў нядаўна з брытанскім даследчыкам Арнольдам МакМілінам, дык той сказаў, што не ведае, хто такі Карлсан. Затое англійскія дзеці ведаюць Віні-Пуха і персанажаў Бетрыкс Потэр...»

Алена Масла: «На экскурсіі ў Стакгольмскай бібліятэцы я спытала, чаму шведы не папулярныя ў рускія народныя казкі. На што мне адказалі: «Навешта нам трэба навізаць дзецям чужыя стэрэатыпы?» І нам трэба навучыцца, шануючы іншае, любіць сваё».

Тамара Бунта: «Я спытала ў дзяцей, якія рускія народныя казкі яны ведаюць і любяць. Яны назвалі «Рэпку», «Калабка», «Гусей-лебедзя», «Машу і мядзведзя», «Трох мядзведзяў». Нам трэба вызначыць дзесяць лепшых беларускіх фальклорных казак, каб дзеці іх ведалі («Лёгка хлеб», «Піліпка-сыноч» і інш.). Трэба іх выдаваць, каб у кнігарнях ляжалі, каб дзеці іх вывучалі ў школе. Тады яны палюбяць беларускія казкі».

Валеры Квілорыя: «Я раю казачнікам раскрываць гісторыю беларускіх слоў. Дзецям будзе цікава».

Аляксандр Лакотка, дырэктар Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі: «Казка як жанр, і аўтэнтычная, і аўтарская, мае вялікае значэнне ў духоўнай культуры народа. Яна з маленства прывівае любоў да роднай мовы. Яшчэ ў казцы закладзены самыя высакародныя, самыя важныя традыцыі сямейных і грамадскіх адносін, якія скіраваны на выхаванне дабрый, павагі да бацькі і маці, побытавых традыцый, станоўчага стаўлення да прыроды. Мы ведаем, што ёсць казкі для дарослых, казкі для тэатра. Наш кінамаграф мае дзясяткі ў анімацыі, прызнаныя ў свеце, дзякуючы нашай казцы».

Сяргей Давідовіч: «Званне казачніка вельмі высокае, таму што адказнасць неверагодная перад чытачамі, перад дзецьмі. Праз казку чалавек уваходзіць у свет добра і зла. Што павінна быць у казцы? Цікавае, павучальнае і выхаваўчы падтэкст. Я — лаўрэат літаратурнай прэміі ў галіне кнігі для дзяцей і юнацтва, у маім зборы твораў у 10 тамах (праілюстраваным мной жа) 5-ы том складаюць толькі казкі... Казку немагчыма напісаць, калі няма дзяцінства ў душы».

Серж Мінскевіч: «Аўтарская казка каранямі сыходзіць у фальклор. Ці можа яна абыходзіцца без гэтага?»

Валеры Гіпееў: «Фальклорныя вобразы сустракаюцца і ў зборніках аўтарскіх казак. У адным творы са зборніка «Адзін кот і адзін год» (2016) адбываецца аўтарская інтэрпрэтацыя вобраза Бабы

Ягі. У аўтара казкі маці-персанаж ператварылася ў сумную Бабу Ягу, калі пра яе забыліся дзеці. І ў фальклоры Баба Яга па сутнасці добрая, бо дапамагае герою».

Тамара Бунта: «У казках трэба спалучаць павучальнасць, забаўляльнасць і выхаванне, гэтыя «тры кіты». Якія бываюць хібы ў аўтарскай казцы? Калі павучальнасць — то аж да нудоты. Або бывае толькі забаўляльнасць. Няма ўдалага спалучэння ўсіх трох кампанентаў. Часам здаецца, што чалавек піша казку сам для сябе, з пазіцыі свайго ўзросту і не думае пра дзяцей. Я лічу, што аўтарская казка мае права на фантазію. Так, вобраз Бабы Ягі ў мультфільмах або фільмах адрозніваецца ад фальклорнага, і гэта добра».

Валеры Гіпееў: «Фальклор — гэта база, падмурк нацыі. Мы не павінны гэту базу разбураць. Архетып павінен быць архетыпам».

Таццяна Мушынская: «Для таго, каб напісаць добрую казку, не трэба спяшацца, быць прыгнечаным, павінна быць вера ў справядлівасць, што добра перамагае зло, калі ёсць крыху дзіцячае ўспрымання рэчаіснасці. А калі чалавек занадта рэаліст, то яму нецікава ў гэтай жанравай прасторы. Шарль Перо пра жыў доўгае жыццё, амаль 75 гадоў. А яго Спячая Прыгажуня, Папялушка, Чырвоны Каптурок як персанажы дагэтуль жывыя ў сучасным мастацтве (анімацыя, балет, музыка)! Яго сюжэты і персанажы абапіраюцца на вядомыя архетыпы... Я пачала пісаць казкі для сваіх дзяцей, але,

Таццяна БАРЫСЮК

Рарытэты, экслібрысы і аўтографы Сыракомлі

У адзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі захоўваюцца прыжыццёвыя і пасмяротныя выданні беларускага і польскага паэта, драматурга, перакладчыка, літаратурнага крытыка і краязнаўцы Уладзіслава Сыракомлі, якія друкаваліся ў Вільні, Магілёве, Пецярбургу, Львове, Кракаве, Варшаве, Лодзі. Сярод іх ёсць вельмі рэдкія выданні з аўтографам пісьменніка і нават яго суперэкслібрысам.

У польскім, рускім і літоўскім друку Сыракомлю называюць «літоўскім лірнікам», «літоўскім паэтам», «песняром Літвы». У XIX стагоддзі паняцце «Літва» асацыявалася з Вялікім Княствам Літоўскім, «літоўскімі» называліся Віленская, Гродзенская, Мінская губерні, а Віцебская і Магілёўская — «Белай Руссю». Літва Сыракомлі — гэта, перш за ўсё, беларускае Палессе з вёскай Смольгаў, дзе нарадзіўся паэт, гэта Капыльшчына, Нясвіжчына, Стаўбцоўшчына, дзе прайшла асноўная частка такога кароткага жыцця паэта. Пераезд з ціхага прыёманскага фальварка Залуча ў Вільню, а потым — у суседні з ёю фальварак Барэйкаўшчына спрыяў напісанню краязнаўчых прац. Як сцвярджаў даследчык творчасці паэта Уладзімір Мархель, тэматычна звязаных з этнаграфічнай Літвой, у Сыракомлі вельмі мала. Перш за ўсё гэта паэма «Маргер», якая распавядае пра барацьбу літоўскага народа з крыжакімі ў першай палове XIV стагоддзя.

У фондах аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі захоўваюцца тры асобнікі паэмы «Маргер». Сярод іх — прыжыццёвае віленскае выданне 1855 г. і больш позняе варшаўскае 1903 г. На тых жа гістарычных падзеях, што апісваюцца ў паэме, заснаваная і аповесць «Дачка Пястаў», якая выйшла асобнай кнігай у віленскай тыпаграфіі Юзафа Завадскага ў 1855 г. Дарэчы, там быў змешчаны музычны твор польскага кампазітара, сябра паэта Станіслава Манюшкі «Паходная песня ліцвінаў» на словы У. Сыракомлі. Гэты твор — адзін з варыянтаў арыгінальнай старадаўняй песні.

Сярод іншых твораў У. Сыракомлі, да якіх пісаў музыку С. Манюшка (а гэта каля дваццаці песень), у бібліятэцы захоўваецца экзэмпляр першага выдання «*Lirnik wioskowy*» з аднайменнай песняй на верш У. Сыракомлі. Гэта віленскае выданне з друкарні Юзафа Завадскага, выйшла прыблізна ў сярэдзіне XIX стагоддзя. На адвароце тытульнага аркуша змешчаны верш-прысвячэнне з аўтографам Сыракомлі. Дванаццацірадковы верш паэт напісаў, на думку даследчыка Уладзіміра Мархеля, экспромтам падчас адной з літаратурна-музычных вечарын. На гэта паказваюць адна папраўка і непасрэднасць зместу: верш адрасаваны аднаму з прысутных на вечарыны «добраму Фаўстыну» з просьбай прыняць падарунак ад прыхільнікаў ягонага таленту і памятаць пра сваё прызначэнне — граць на вяланчэлі. Пад вершам-прысвячэннем, напісаным рукой паэта, услед за Сыракомлем падпісаліся акцёры Віленскага тэатра Баляслаў Навінскі і Эміль Дэрэнт, вядомы літоўскі пісьменнік Мікалай Акіялевіч і іншыя. Калектыўны подпіс завяршаецца аўтографам Паўліны Кандратовіч, жонкі паэта. Верш-прысвячэнне Фаўстыну Лапатынскаму быў надрукаваны ў сёмым томе зборніка паэзіі У. Сыракомлі (1872 г.).

У адзеле рэдкіх кніг і рукапісаў захоўваецца яшчэ адзін нотны зборнік песень і балад пад агульнай назвай «*Nad Nidą*» («Над Нідай», музыка Станіслава Манюшкі), што выйшаў у віленскай друкарні Юзафа Завадскага. Выданне змяшчае сялянскія песні і балады на словы У. Сыракомлі, В. Вольскага, Я. Чачога. У зборніку — музычныя творы на тэксты вершаў У. Сыракомлі «Каласок», «Песня войта», «Перапёлка», «Вечаровая».

На музыку С. Манюшкі паэт напісаў лібрэта да оперы «Вешчы сон» (у трох актах). У бібліятэцы захоўваецца віленскае выданне 1854 г. з друкарні Ю. Завадскага, у якое, апрача лібрэта, увайшла прадмова У. Сыракомлі.

Тэма Літвы «гучыць» і ў гістарычна-краязнаўчых працах У. Сыракомлі: «Экскурсія па Літве вакол Вільні» (1857 г.), «Манаграфія ракі Нёмана ад вытокаў да Коўна» (1861); у драме пра абарону Ольштына «Каспар Карлінскі» (1858 г.). Апошняя — з дарчым надпісам на авантытуле кнігі, якая была падарана рэдактарам гэтага выдання Паўліне Кандратовіч, жонцы паэта.

«Манаграфія ракі Нёмана ад вытокаў да Коўна» У. Сыракомлі ўвайшла ў выданне «Нёман ад вытокаў да вусця» (Вільня, 1861). У кнізе змешчаны звесткі па гісторыі, геаграфіі, «этнаграфіі надніёманскага народа». Напрыклад, аўтар распавядае пра тагачасны гандаль; пра асаблівасці побыту прыёманскіх гарадоў, мястэчак і вёсак, такіх як Даўгінавічы, Кручкі, Пясочнае, Стоўбцы, Залуча, Масты, Гродна і іншыя. У ЦНБ НАН Беларусі захоўваюцца два асобнікі гэтага выдання, адзін з іх — з бібліятэкі Нясвіжскай ардынацыі Радзівілаў. Пра гэта сведчыць гербавая пячатка з надпісам «*Biblijoteka Ordynacji Nieświeżskiej*» на тытульным аркушы кнігі.

Адам Шэмеш. Партрэт Уладзіслава Сыракомлі.

У Сыракомлі падарожнічаў як па этнаграфічнай Літве, так і па беларускіх мясцовасцях. Плёнам гэтых экскурсій сталі два тамы дарожных нарысаў «Экскурсія па Літве ў радыусе ад Вільні» (першы выйшаў у 1857 г., другі — у 1860 г.). Аўтар скрупулёзна апісвае помнікі гісторыі і культуры, якія сустракаліся яму ў дарозе, асаблівасці мовы, культуры ў той ці іншай мясцовасці, звесткі пра міграцыю і склад насельніцтва на тэрыторыі былога Вялікага Княства Літоўскага, побыт сялян і гараджан на беларуска-літоўскім паграніччы. Праўда, каштоўнасць кнігі, на думку даследчыка Кастуся Цвірка, зніжаецца за кошт таго, што быт і культура літоўцаў у Сыракомлі паказаны вельмі павярхоўна. Але ж ёсць і тлумачэнне: аўтар апраўдваецца тым, што, не ведаючы літоўскай мовы, не мог размаўляць з літоўскім насельніцтвам, каб падрабязней пазнаёміцца з іх жыццём.

Сыракомлі некалькі разоў наведваў Польшчу. У выніку падарожжа па Варшаве, Вроцлаве, Кракаве, Познані і іншых гарадах паэт напісаў вершы і празаічныя нататкі, якія пасля яго смерці былі выдадзены У. Каратынскім у Варшаве асобнай кнігай пад назвай «Падарожжа сваяка па сваяцкай зямлі» (1914 г.). У «Падарожжы...» аўтар параўноўвае асаблівасці жыццёвага ўкладу палякаў, беларусаў і літоўцаў. Так, у раздзеле «Розніца паміж Каронай і Літвой» ён сцвярджае, што «тут, на польскім баку Нёмана, усё не такое, як у нас...».

У ЦНБ НАН Беларусі ёсць два ўладальніцкія экзэмпляры гэтага выдання з экслібрысамі літоўскага дзяржаўнага і культурнага дзеяча, гісторыка, літаратара Міколаса Біржышкі (1882—1962) і бібліятэкара, бібліяграфі, гісторыка культуры, краязнаўцы Міхаіла Брэнштэйна (1874—1938).

Свае матэрыялы па гісторыі і этнаграфіі Беларусі У. Сыракомлі змяшчаў і ў перыядычных выданнях. У фондах аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі захоўваецца віленскі часопіс «*Teka Wileńska*» (1857, № 1, 2), дзе надрукавана яго манаграфія, прысвечаная гісторыі горада Мінска. Над гэтым творам паэт працаваў працягла час — з 1853 да 1859 гг. У «*Teke Wileńskiej*» была надрукавана толькі адна частка апісання Мінска (паводле сведчання жонкі паэта Паўліны Кандратовіч). Другая частка засталася ў рукапісным варыянце. У першай частцы пад назвай «Агульны погляд на сучасны стан Мінска» аўтар апісвае асобныя мясціны горада — мінскія касцёлы і цэрквы, іх інтэр'еры; падае звесткі пра гандаль, стан асветы, заняты жыхароў горада, медыцынскае абслугоўванне мінчан, культурнае жыццё.

У раздзеле «Даследаванне над даўнімі крывічамі» аўтар падае арыгінальную інтэрпрэтацыю міфалогіі, звычайна побегу продкаў беларусаў. Свае высновы даследчык зрабіў паводле ўласных назіранняў і даследаванняў вераванняў, паданняў, песень, звычайнаў і абрадаў («Каляды», «Купалле», «Дзяды», «Дажынкi» і г.д.) беларускага народа.

У адзеле рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі захоўваецца дзесяцітомнае варшаўскае выданне (1872 г.) твораў У. Сыракомлі, куды ўвайшлі і лібрэта да оперы «Маргер» (1853), і драматычны твор «Хатка ў лесе» (1855), і верш «Люмінацыя» (1856), адзін з найбольш яркавых, на які звяртала асаблівую ўвагу цензура. Дарэчы, гэты верш пераклаў на рускую мову Васіль Быкаў. У кожным томе многа штампаў, сустракаюцца і экслібрысы, якія сведчаць аб прыналежнасці экзэмпляра ўладальніку. Напрыклад, у чацвёртым і сёмым тамах на форзацах кніг змешчаны гербавы экслібрыс Міхаіла Станіслава Корвін-Касакоўскага (1883—1962), графа, уладальніка маёнтка Нідока ў Ковенскай губерні. Ці, вось яшчэ, на тытульным аркушы восьмага тома ўладальніцкі штамп з кнігазбору ксяндза Юстына Сямашкі. Прысутнічаюць таксама штампы бібліятэкі: Азербайджанскай цэнтральнай дзяржаўнай бібліятэкі, Бібліятэкі Дома Польскага ў Баку, Бібліятэкі польскай гімназіі ў Коўне, Бібліятэкі Самагіцкай семінарыі («*Seminarii Samogitiensis*»).

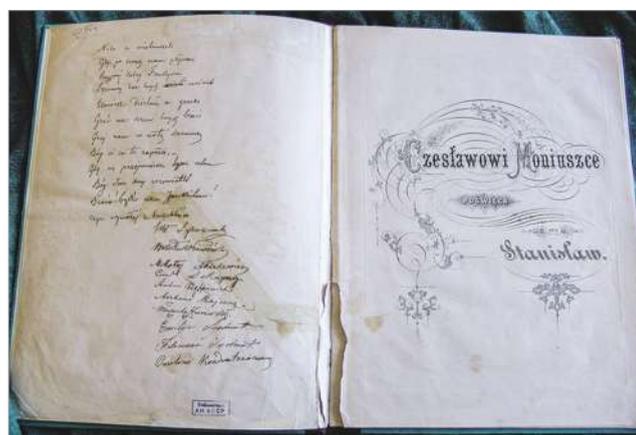
У ЦНБ НАН Беларусі захоўваецца першы том двухтомнага выдання выбраных вершаў (Масква, 1879 г.) У. Сыракомлі ў перакладах на рускую мову Д. Мінаева, Л. Пальміна, М. Пятроўскага, Л. Мея, П. Вейнберга. Гэты зборнік — прысвячэнне Сяргею Андрэвічу Юр'еву (1821—1888), вядомаму рускаму літаратурнаму дзеячу XIX стагоддзя. Тэматыка змешчаных у першым томе вершаў цесна звязана з беларускім народным побытам.

У бібліятэцы захоўваюцца восем асобнікаў паэмы «Дабродны Ян Дэнбарог», якія выйшлі ў Варшаве, Лодзі, Кракаве, Вільні, Львове. Самы ранні быў надрукаваны на польскай мове ў Пецярбургу (1854 г.). Самы позні асобнік — у віленскай тыпаграфіі «Зніч» (1928 г.). Кніга аздоблена дзевяццю гравюрамі з малюнкамі вядомага мастака Міхаіла Эльвіра Андрэвілі.

Творчасць У. Сыракомлі высока ацэньваў Максім Багдановіч. У сваім артыкуле «Белорусское возрождение», надрукаваным асобным адбіткам з часопіса «Украинская Жизнь» (Масква, 1916 г.), ён зазначаў, што гэты «богаты одаренный... поэт... известный исключительно своими польскими произведениями... много писал и по-белорусски, но не мог закрепить в печати эту последнюю сторону своего творчества (за исключением революционного стихотворения "Заходзіць сонца")». Все его белорусские рукописи и поныне ждут своего издателя. Киркор указывал, что песни Сыракомли теперь поются в Белоруссии наряду с народными». У 1914 г. сын беларускага пісьменніка, перакладчыка Вінцэнта Каратынскага (у 1850—1862 гг. ён быў сакратаром У. Сыракомлі) Уладзіслаў перадаў у набор рукапісны варыянт неапублікаваных раней твораў паэта. Але ж гэтыя творы так і не былі надрукаваныя і, верагодна, згінулі падчас Варшаўскага паўстання 1944 г.

Трэба звярнуць увагу на яшчэ адно выданне, якое мае непасрэднае дачыненне да У. Сыракомлі. У кнігасховішчы аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі захоўваецца рарытэт — кніжка камедыі Аляксандра Варановіча, выдадзеная ў Вільні ў 1857 г. Гэты экзэмпляр — з кнігазбору пісьменніка, на вокладцы выціснуты суперэкслібрыс «*Władysław Syrakomla*». У кнізе таксама дарчы надпіс аўтара, адрасаваны У. Сыракомлю. Пра кнігазбор пісьменніка многа пісалі вядомыя беларускія даследчыкі, у тым ліку А. Мальдзіс, Г. Кісялёў, У. Мархель, К. Цвірка і інш. У. Мархель адзначаў, што ў кнігазборы У. Сыракомлі сустракаліся кнігі з яго суперэкслібрысам. І адна з іх трапіла да нас у бібліятэку.

Алена ДЗЕНІСЕНКА,
навуковы супрацоўнік аддзела
рэдкіх кніг і рукапісаў
Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Я. Коласа
НАН Беларусі

Нотнае выданне песні «Лірнік вясковы» на аднайменны верш У. Сыракомлі (музыка С. Манюшкі).

СМЕХ ПА-НАШАМУ

Вытокі нацыянальнага гумару паводле Івана Штэйнера

Калі гаворка заходзіць пра беларускі нацыянальны характар, то, акрамя славутай напаяміфічнай талерантнасці, абавязкова згадваецца яшчэ і самаіронія, дзякуючы якой беларусы выжываюць у самых неверагодных умовах. Дык што гэта такое — смех па-беларуску ў жыцці і літаратуры? Менавіта такой нязвычайнай навуковаму ўспрымання тэме прысвяціў сваю новую манаграфію прафесар Іван Штэйнер «Смех зь белестыі смешань будеть: смешавыя традыцыі Ренесансу ў сатырычнай літаратуры XX стагоддзя» (Гомель «ГДУ імя Ф. Скарыны», 2017).

Даследчык раскідае перад чытачом стракаты дыван эстэтычных пошукаў, філасофскіх фармулёвак сутнасці чалавечага быцця — ад біблейскіх прыпавесцяў, «Пахвалы Дурасці» Эразма Ратэмдамскага да Вальтэра і Яраслава Гашака. Здаецца, аўтар сабраў пад адной вокладкай усе вядомыя і невядомыя характарыстыкі смеху ў розных яго псіхалагічна-эмацыянальных праявах. Чытач атрымлівае кароткі экскурс у гісторыю сатырычнага асэнсавання вар'яцтва, самалюбства, фізічнай асалоды, абжорства, ляноцтва, падхалімства... У асобных раздзелах разглядаецца «высмейванне» паэтаў (у шырокім сэнсе слова — усіх творцаў мастацкай літаратуры) і навукоўцаў. А адметнасць беларускага смеху аналізуецца на прыкладах твораў Янкі Купалы, Андрэя Мрыя, Лявона Савёнка, Ніла Гілевіча, Рыгора Семашкевіча, Вячаслава Дубінкі, Алеся Наварыча.

Ці ж сапраўды беларусы смяюцца неяк іначэй? Як адзначае Іван Штэйнер, беларуская літаратура з пункту гледжання бесклапотнага і грахоўнага ў праваслаўным каноне смеху — самая хрысціянская. Вядома, маецца на ўвазе той самы «вечны плач», якім славіцца нашае слоўнае мастацтва. І калі заходнія еўрапейцы, напрыклад, высмейваюць абжорства, то «героі беларускай літаратуры XIX — пачатку XX стагоддзя яшчэ даволі часта былі галаднаватымі, таму смяюцца з яды, тым болей з яе адсутнасці, ніяк не выпадала». Тое ж самае можна сказаць і пра сатырычнае асэнсаванне геданізму: яшчэ і сёння айчынныя класіка многімі ўспрымаецца як самая цнатлівая ў свеце.

Асабліва цікавае чытанне для філолага — раздзел «Дурасць і паэзія». Вядома, немагчыма было тут абысціся без «Сказа пра Лысую гару», дзе пісьменніцае асяроддзе

чалавечых душ» у грамадстве, як незваротна змянілася значэнне літаратуры, статус пісьменніка і як адначасова з гэтым цалкам ігнаруецца гэтая праблема. Літаратурнае асяроддзе працягвае падтрымліваць ілюзію, што паэтычна-экалагічнай катастрофы (як у «Баладзе пра паэтаў» Віктара Шалкевіча) не адбылося і што той міфалагізавана-прывідны масавы чытач, для якога і ствараецца літаратура, сапраўды існуе, што сіла мастацкага слова паранейшаму можа змяніць свет, а іранічна-класічнае выказванне пра беларусаў «народ-пясняр, народ-лірнік» — найлепшае таму пацвярджэнне.

Вядома, вучоны-філолаг не мог пакінуць без увагі і тэму сатырычнага выкрывання псеўданавуковых тэорый у гуманітарнай сферы, калі штучнае награвашчанне тэрмінаў лацінскага паходжання павінна замаскіраваць адсутнасць прадмета даследавання. Іван Штэйнер звяртаецца да аповесці Рыгора Семашкевіча «Бацька ў калаўроце» (да гэтага часу не прачытанай як след, паводле меркавання даследчыка) і сцвярджае, што праблема, агучаная больш за 40 гадоў таму, актуальная і сёння. І многім сучаснікам не зашкодзіла б глянуць на сябе з іроніяй, а не пыхай самазакаханасці.

» Яшчэ сто гадоў таму Янка Купала, Андрэй Мрый спрабавалі памянць «стэрэатыпныя погляды на духоўную сутнасць беларуса» праз змены ва ўспрымання вытокаў нацыянальнага гумару. Сучаснік можа паразважаць, ці былі гэтыя намаганні плённымі.

» Ці ж сапраўды беларусы смяюцца неяк іначэй? Як адзначае Іван Штэйнер, беларуская літаратура з пункту гледжання бесклапотнага і грахоўнага ў праваслаўным каноне смеху — самая хрысціянская.

Увогуле сатырычныя і гумарыстычныя традыцыі ў беларускай літаратуры вельмі доўгі час звязваліся выключна з сялянскай тэмай, бо спачатку фалькларысты, а следам за імі і літаратуразнаўцы «не могуць адарвацца ад уяўлення пра сялянскасць нацыянальнага гумару і звязаны з гэтым прымітызаваны працэс успрымання рэчаіснасці. І галоўную заслугу кемлівасці народа бачаць у тым, як сялянін (г. зн. беларус) падманвае пана, папа, ксяндза, спраўніка, аканому, пісара». Аўтар манаграфіі тлумачыць аднабаковасць такога падыходу: нават у творах, абраных для разгляду, асноўнае дзеянне адбываецца ў горадзе. Яшчэ сто гадоў таму Янка Купала, Андрэй Мрый спрабавалі памянць «стэрэатыпныя погляды на духоўную сутнасць беларуса» праз змены ва ўспрымання вытокаў нацыянальнага гумару. Сучаснік можа паразважаць, ці былі гэтыя намаганні плённымі.

Нягледзячы на вонкавую лёгкасць абранай тэмы, у кантэксте беларускай культуры яна даволі няпростая і нават правакацыйная. Аналізуючы галоўныя сатырычныя творы нашай літаратуры XX стагоддзя і лёсы іх аўтараў, Іван Штэйнер канстатуе: «Няма такога шчасця беларусу, каб ён весела і разняволена расмяяўся»; «Не можа герой беларускай літаратуры цалкам аддацца веселасці, смеху, яго заўсёды чакаюць больш істотныя справы». І гэта цалкам справядліва ў дачыненні да мастацкай творчасці папярэднікаў.

Тое, што даследчыцкія дарогі прывялі нарэшце прафесара Івана Штэйнера да асэнсавання такой тэмы — заканамерна, бо адна з галоўных адметнасцяў яго стылю — акурат іронія. Цікава было б пачытаць меркаванні аўтара пра тое, ці ўмеюць пісьменнікі і іх героі бесклапотна весяліцца ў XXI стагоддзі. Даследаванне, безумоўна, атрымалася б неардынарнае, насычанае нечаканымі думкамі, цікавае не толькі акадэмічнаму асяроддзю, але і любому чалавеку, які «атрымлівае задавальненне ад горкай усмешкі, а не рогату» (так дасціпна пазначана ў анатацыі). Чакайма працягу!

Жана КАПУСТА

Рэцэпты добрага настрою

Сёння часта можна пачуць жартаўлівае: «Я ўдзячны Гуглу за маю адукацыю». І сапраўды, словы «загугліць», «адгугліць» і вытворныя ад іх сталі такімі частаўжывальнымі, што, мабыць, надышоў час прапісаць іх у беларускіх слоўніках. Вядома, могуць быць нараканні з боку старэйшага пакалення, для вусэй якога гэта гучыць нязвычайна. А можа, і не будзе? Напрыклад, Мікола Чарняўскі, які зусім нядаўна адзначыў 75-гадовы юбілей, імкнецца ісці насустрач сучасным тэндэнцыям і назвай новай кнігі сатыры і гумару пацвярджае: «У інтэрнэце ёсць усё» («Мастацкая літаратура», 2017).

У кнігу ўвайшлі як творы з папярэдніх зборнікаў аўтара, так і новыя вершы, аповяданні і афарызмы. У своеасаблівай паэтычнай прадмове аўтар звяртаецца да чытача з пажаданнем часцей смяяцца, бо менавіта смех — найлепшыя лекі і сродак падаўжэння жыцця. У невялікіх паводле памеру вершыках разгортваецца часам цэлы сюжэт, варты сцэнічнага ўвасаблення. Мікола Чарняўскі заўсёды ўважлівы да дэталей (мянушкі, звычкі, адметныя рысы ў знешнасці і маўленні), а таму вобразы герояў паўстаюць перад намі ў яркіх фарбах.

Праўда, назва кнігі і аднайменнага верша аспрэчваюцца аўтарам: усё ды не ўсё ёсць у інтэрнэце. Так, там любы чалавек знайдзе багата спосабаў бавіць вольную часіну і контактаваць з іншымі людзьмі, аднак не знайдзе сапраўдных, жывых пачуццяў і... таго, што можна з'есці на абед у рэальнасці, а не ў віртуальнай гульнівай прасторы. Прынамсі, галоўных герояў верша — бабулю і дзядулю, якія набылі ўнуку камп'ютар, засмучае найперш менавіта гэта.

Падманна гучыць і назва сатырычнага аповядання «Шалёная любоў»: гаворка вядзецца тут зусім не пра залёты, а пра спосабы афармлення інтэр'еру. Герой меў шалёную любоў да кніг з прыгожымі «карэнчыкамі», якія так шыкоўна, эстэтычна напаяўнялі мэблю ў новай кватэры. Але ўнук, які ўсё сваё шчасце знаходзіць усё ў тым жа злавесным інтэрнэце і кампаніі аднагодак, частку калекцыі прадаў аматару

кніжных рарытэтаў, а частку папросту здаў у макулатуру. Праўда, дзядуля атрымаў кампенсацыю — таксама «калекцыю» — у выглядзе пляшак піва розных гатункаў.

Ёсць у зборніку творы, дзе іранічна асэнсоўваюцца творчыя пакуты. «Не пячы вершы, як аладкі, — апячыся можна!» — папярэджвае аўтар. Цікава толькі, хто апяецца: чытач, які такую гарачую аладку схапіць, ці сам «кухар»? А для таго, каб творчы працэс усё ж не быў паспешлівы, Мікола Чарняўскі прапаноўвае вярнуць творцам гусінае пяро, бо пішацца ім не так хутка, як на клавіятуры.

Калі ў вершаваных творах пісьменніка, адрасаваных пакаленню дзяцей і ўнукаў, часта гучаць строгія павучальныя ноткі (ушчуванні за доўгае «гібенне» за камп'ютарам), то ў праявітых аповедаў і абразкоў — зусім іншая танальнасць. У сваім імкненні сцвердзіць каштоўнасць рэальнага насуперак віртуальнаму Мікола Чарняўскі трапляе ў адмысловую пастку. Відаць, што сярод вясковых дзівачкоў і дасціпных кабет, здольных пешкі дайсці ў горад, каб замовіць у атэлье фатаграфію ўласнай дулі (падарунак зяцю, што кінуў дачку з маленькім дзіцем), пісьменнік пачуваецца вельмі ўтульна. Аднак усё шыкоўна ўвасобленыя вясковыя сцэны сёння ўжо таксама віртуальная рэальнасць.

Крыху самоты, сцішаная радасць, светлы сум і шчымлівы боль — усё гэта ёсць у раздзеле «Вяселле ў Налібоках, альбо Не ўсё смачнае, што з маслам». Мікола Чарняўскі нібы вяртаецца ў сваю родную вёску, шпацыр па вуліцах якой цяпер можна здзейсніць толькі ў памяці, і аднаўляе для чытача незабыўныя карціны, твары, галасы, жывыя гісторыі і, вядома, жарты. Часам гэта проста падслуханыя дыялогі альбо трапнае выслоўе, а часам — па-майстэрску адноўленая сцэна штодзённасці беларускай вёскі: з характэрным маўленнем, побытам і ладам мыслення. Самае каштоўнае ў гэтым нават не тое, што пісьменнік дае нам магчымасць усміхнуцца альбо і пасмяяцца ўдоталь, а тое, што, апісваючы жыццёвыя прыгоды вяскоўцаў той пары, нібыта хача б на кароткі момант дазваляе чытачу паглядзець на свет, сутнасць чалавечых стасункаў вачыма нашых папярэднікаў. Бо разам са зменамі ў знешнім уладкаванні жыцця змяняецца і светаўспрыманняе, таму, напрыклад, творы Лукаша Калюгі нашамо сучасніку могуць быць незразумелыя: гэта ўжо цалкам іншы свет і нават іншая мова. Мікола Чарняўскі ў сваіх праявітых абразках стварае вольныя такі па-калюгаўску аўтэнтчны свет. І ў яго вершы, бо кожнае слова на сваім месцы і кожны герой прамаўляе сваім, а не аўтарскім голасам.

Жана КАПУСТА

НА БАКУ ЛЮБОВІ І ПАМ'ЯЦІ

Прыгожа глядзіцца на вокладцы зборніка Казіміра Камейшы «Высокі бераг» (Мінск: Каўчэг, 2017) пясчаная строма — з бярозкамі на мяжы зямлі і неба і блакітнай палоскай вады ўнізе. А човен з аўтарам яшчэ плыве сюды, да роднага берага, у вершы, які даў назву кніжцы.

З якім набыткам і па якой рацэ плыве паэт? Што ра-
дуе і засмучае яго? Якім бачыцца дзень заўтрашні?

*Шукаць у кветак залаты нектар
І спелай ягадцы глядзець у твар,
Травінкай ціха вусны салатзіць,
Лавіць пылінак сонечную ніць,
І чуць, што ўсім, як і табе, баліць.*

Галоўнае, чым заклапочаны паэт, — чуць, бачыць, што людзям баліць, што хвалюе іх цяпер, у новым веку. Мінута ўсё, добрае і благое, — сплыло ў былое. Адтуль, з былога, ідзе па балышаку старая жанчына — з «ванзэлкам цяжкім за плячыма». Ідзе праз вайну, праз гора і здзек, ідзе ў нашым часе — праз «вухка цеснае бяды цягнецца, як нітка». Абыякава пралятаюць міма легкавушкі. І толькі ён, паэт, сам з таго далёкага мінулага, даганяе жанчыну. Каб дапамагчы ёй несці заплечны хатуль — «ванзэлак смутку і надзей».

Мінулае непакоіць, баліць. І цешыць. Душа стаміла-ся вандраваць, рвецца з горада ў родныя мясціны, у родную хату, дзе «ўсё п'яе: пчала і муха і нават венік у кутку». Якое гэта шчасце — вяртацца ў сваё маленьства і юнацтва! Дапамагаць бацькам няхай і там, у мінулым, касіць, разбіваць і сушыць пракосы, стагаваць сена — браць бярэмаца за бярэмаца, пласт за пластом. «А мама шэпча, хустку папраўляе: — Бяры, сыночак, менш. Не данясеш!..» Маці — жывая: не толькі паэт, але і мы, чытачы, бачым, як яна звычай, лёгкім узмахам рукі папраўляе хустку на галаве, усміхаецца сыну — і нам.

Пасля гарадскога шуму-глумя спакойна спіцца «пад абажурам роднага неба», лёгка прачынацца раніцай.

*Праз дождж,
Праз мокрае паўсонне
На свет я здзіўлена гляджу.
А свет увесь п'яе ад сонца
Ды усміхаецца дажджу.*

Не адразу даходзіць, у якім часе ты прагнуўся. Чакаеш, вось-вось зойдзе хто-небудзь з радні, сусед. Але ў двор і ў сад забягаюць каты і сабакі, зайцы. Заляціць, бывае, у расчыненнае акно крылатая госцеяка — сінічка. Хаты асірацелі. Іх гаспадары адышлі ў іншы свет, а сябрамі нашчадкаў-адзіночак «сталі — каты, сабакі, птушкі». Яны адпрэчваюць сумныя згадкі сваім бегам і лётам, сваімі галасамі. І паэт удзячны ім, чатырохногім і крылатым аднавіскоўцам...

*Час смалой марудлівай цячэ.
І схіленым трэба падымацца.
З птушкамі сваімі мне лягчэй
Ля зямлі крылом сваім трымацца.*

Сонца і дождж. Усмешка і слёзы. Боль і гаючая журба ўспамінаў... Такія перапады настрою ў вершах зборніка характэрны для аўтара. Ён не рэтушуе жыццё, а паказвае, як змянілася яго ў новым веку, асабліва ў глыбінцы, далей ад вялікіх гарадоў. І паказвае не абстрактна, а на лёсе роднай вёскі Малыя Навікі, што на Стаўбоўшчыне. На лёсе землякоў. І на сваім лёсе таксама. Кніжка яшчэ і тым цікавая, што ў ёй яскрава прасочваецца лёс аднаго чалавека, паэта — у лёсе малой радзімы, у лёсе цэлай краіны. Як быццам гэта не зборнік вершаў, а сюжэтная паэма.

Вобразы, навяяныя прыродай, характэрныя і для вершаў грамадскага, патрыятычнага гучання. Як у ваеннай баладзе пра нож, урослы ў ствол бярозы. Кантраст у словах, фарбах, гуках: жывое дрэва — і «сталы сук» нажа, бярозавы сок — і кроў, наш ціхі час — і грымотная памяць вайны. І столькі болю тут, такі напал пацучыць, што перачытваеш баладу кожны раз па-новаму. Присутнасць паэта адчуваецца ў кожным творы: то ў адкрытым ці ўнутраным маналогі, то ў скупой рэпліцы, то ў сваёй, канкрэтнай, ацэнцы пэўнага чалавека, тых ці іншых падзей.

Часта ў сур'ёзны кантэкст ўплятаюцца дасціпныя радкі, гумарыстычныя і сатырычныя, — глыбей, з творчай адметнасцю раскрываюць аўтарскую задуму. Гэта як у крынічнай плыні, чыстай і сцюдзёнай, блісне, адаб'ецца раптам сонечны праменьчык, і яна па-іншаму ўжо, з большай красой і сілай, лагодзіць зрок і слых.

Мастацкія вобразы — як мазкі пэндзілікам — і вершы не толькі гучаць, а яшчэ і глядзяцца. Адны, сюжэтныя, — як карціна, другія — як эцюды, накіды з прыроды на самыя розныя тэмы, часцей — лірычныя, напісаныя акварэльнымі фарбамі. Метафарычная напоўненасць радкоў, нечаканы паварот думкі надаюць вершам Казіміра Камейшы своеасаблівае інтанацыйна-размоўнае гучанне, скіроўваюць чытача да творчага суперажывання і роздуму.

Чытаеш верш за вершам і разумееш, чаму паэт так часта вяртаецца ў мінулае. Гэта і настальгія па незваротным, дарагім. І ўсведамленне таго, што мінулае, як і сёння, — падмурак будучыні.

*Ды што было — не ўсё былое,
Яно не падуладна сну,*

*Бо мае самае малое —
Вялікай памяці цану!..*

Не адразу прыйшоў паэт да такой высновы. І не ў годзе, а менавіта тут, у вёсцы, сам-насам з роднай зямлёй, з асірацелай хагай, з партрэтамі бацькоў на сценах і іх жывымі воблікамі ў памяці. «У рай няма шляхоў праз пекла, нам і не сніўся нават рай». Жорстка сказана, але справядліва. Пеклам былі і гады страшных сталінскіх рэпрэсій, і вайна, і галодныя пасляваенныя гады, калі людзі батрачылі ў калгасе за «палачкі» — працадні, лічы, без аплаты. Гэта той боль, які не лечыцца часам. Дый наступныя гады — застоі, перабудова, развал Саюза — болей трывожылі, чым радавалі. Былое таму і баліць, што яно — па розных прычынах — не заўсёды спрыяла, каб мы сёння жылі лепей. А «вялікую цану» мае, бо вучыць не наступаць на старыя граблі, не паўтараць памылак.

І тут прыходзіць здагадка, па якой рацэ плыве паэт. Не па Нёмане, які згадваецца ў кніжцы, плыве па рацэ Часу. А Высокі бераг — тая адзіная райская выспачка на зямлі, дзе шчаслівыя ўсе, жывыя і мёртвыя. Яны выпактавалі гэта шчасце, упэўнены паэт. І ён сабраў іх, людзей розных пакаленняў, на Высокім беразе любові і памяці...

Мікола МАЛЯЎКА

САЛАЎІНАЯ ПЕСНЯ

Удумлівы погляд творцы

вобласці. Закончыў 11 класаў сярэдняй школы, працаваў у рэдакцыі салігорскай раённай газеты «Шахцёр», рабочым Другога Салігорскага камбіната. Завочна вучыўся на факультэце журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна».

Вершы Леаніда Якубовіча кранаюць свежасцю, роснай чысцінёй, пяшчотай, любоўю да роднай зямлі, да дарагіх яму людзей.

*Пад сто дажджоў грыбных
папасці*

*І нейкай раніцай туманнай
Прыйсці к табе і ніць прычасце —
Ваду крыніц тваіх крыштальных.
А потым з промнем самым
першы*

*Ісці і слухаць кожнай клеткай,
Як прарастаюць з сэрца вершы —
Майго зямнога шчасця сведкі...*

Міжволі тут думаеш пра самога Паэта, пра яго радкі, якія, як птушкі, вырываюцца з сэрца і ляцелі над роднай зямлёю.

*Мой кожны дзень —
у роздуме глыбокім,
І кожны дзень мне дорыць адкрыццё.
Хачу я ўбачыць*

*свой паверх высокім
У звонкім доме з назваю: жыццё!*

У першай і другой кнігах паэта «Пошук» і «Я з вамі, вёсны» праходзіць вобраз матулі. Але — вельмі тонка і адчувальна.

*Я жыццё сваё хацеў бы бачыць
Гэткім простым, як матулі рукі,
Рукі, што спазналі ўсе нястачы,
Усе зямныя радасці і мукі.*

Нечакана лаўлю сябе на думцы, што хачу растыражаваць наноў вершы Леаніда, бо прагне душа працягнуць

яго малады пошук, падоўжыць яго светлае жаданне жыць, ісці, марыць! Усім сэрцам падтрымліваю такое жаданне!

*Пайду у сонечнае лета,
Нап'юся хмельнага настою, —
Прапах ён мятай, цёплым ветрам
З травой духмянай, лугавою...*

Маладосць! Няўрымслівая, у праце новага — свежых вятроў, далёкіх зялёных дарог, палётаў у нязведаныя прасторы.

У другой кнізе Паэта «Я з вамі, вёсны», якая выйшла на яго 30-гадовы юбілей пад рэдакцыяй Васіля Жуковіча ў выдавецтве «Мастацкая літаратура», кранула ёмістая памяць Паэта і глыбіні прадмова Ніны Мацяш, з якой сябраваў Паэт, ліставаўся. Прадмова, з якой я дазналася, што да сваіх 22-х гадоў Паэт паспеў зрабіць многае: пабудаваў новы дом, пасадзіў сад. Міжволі чапляюся за гэты сад, душа паэтызуе душу... Бачу і старую бярозу, якую Паэт пакінуў ля новай хаты. Міжволі перад вачыма — яго чарнавікі, яго чысты шытак... Неспісаны...

Паэт спышаўся жыць, як быццам ухахоп глытаў паветра, радаваўся, што жыве, што кожны дзень бачыць узыход сонца, адгукваўся сэрцам на ўсе трывожныя зямныя падзеі (тады ішла вайна ў В'етнаме). Але, адчуваючы далёкі боль, безумоўна, яшчэ вастрэй, пільней углядаўся ў родную зямлю і — захапляўся ёю, яе прыгажосцю! Шмат у кнізе і замілаваных радкоў да каханай.

Як жа гэта важна: помніць і любіць, захоўваць у сэрцы светлыя імёны нашай Бацькаўшчыны!

Дар'я ЛЁСАВА

У выдавецтве «Чатыры чвэрці» выйшла кніга публіцыстыкі і мастацкіх твораў бабруйскага пісьменніка Міколы Давідовіча «Падрэзанае крыло».

У кнігу ўвайшлі апавесць, цыкл апавяданняў, публіцыстыка. З апошняга асабліва вылучаецца душэўнай замілаванасцю цыкл «Мае землякі — бортнікаўцы».

Бортнікі — вёска, у якой нарадзіўся пісьменнік. З любасцю вымалёўвае ён характары сяльчан. Яго героі — людзі з няпростым лёсам, акурат такія, пра каго можна сказаць: «У яго падрэзанае крыло». Камбайнер Васіль Бурак, які заўсёды заканчваў працу на жніве апошнім, журналіст Аляксей Антановіч, вясковы хлопец Іван Маёраў... Чытаю пра нялёгкую штодзённасць гэтых людзей і думаю, што і ў маёй роднай вёскацы калісьці былі каларытныя цікавыя сяляне — землякі, пра якіх можна і трэба б было напісаць — дзеля памяці, дзеля нашчадкаў. Але неяк не атрымалася... Міколу Давідовічу гэта ўдалося, відаць, найперш таму, што ён умее пільна і ўдумліва назіраць за рухам жыцця іншых людзей.

Цікавая серыя публіцыстычных нарысаў змешчана ў кнізе пад назвай «Які ты, наш сучаснік?» Пісьменнік акцэнтнае ўвагу на складаных жыццёвых момантах: настаўнік Іван Пятровіч гандлюе гароднінай, якую выгадаваў на ўласным падворку; бабуля Тоня, каб дапамагчы дачцэ гадаваць дзяцей, працуе кандуктарам; дзяўчына Наталля абрала шлях служэння Богу — стала манахіняй; бабруйчанін Васіль Баранчук знайшоў сябе ў прадпрымальніцтве, пры гэтым ён чулы, шчыры вернік... Усіх гэтых людзей, перакананы аўтар, аб'ядноўвае ўпэўненасць: цяжкасці ёсць, але яны часовыя...

Мікола Давідовіч — творца, які глядзіць на свет удумліва, адзначае дробныя, але ж значныя па сваёй сутнасці рухі ў ім, робіць высновы і дорыць магчымасць нам, чытачам, зірнуць на гэты свет яго вачыма.

Віктар КУНЦЭВІЧ,
кіраўнік секцыі паэзіі
Магілёўскага абласнога аддзялення СПБ

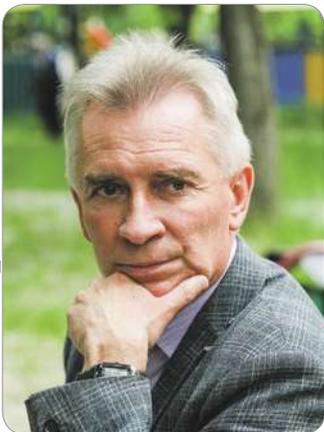
Сёлета, 21 сакавіка, яму споўнілася 67. Але трагічная смерць у чэрвені 1970 года (загінуў у шахце Другога Салігорскага камбіната) абарвала яго суровае і разам з тым глыбока лірычнае жыццё. Усяго 22 гады меў Паэт.

Яўгенія Янішчыц, шчодрая на пацупці, адзыўлівая на гора, прысвяціла памяці Леаніда Якубовіча цудоўны верш «Салаўі». Сёння ён гучыць як рэквіем:

*Не ведала, не ведала, калі...
А думала
Зялёным тым прадвеснем,
Калі мае замоукнуць салаўі,
То за тваімі —
Столькі многа песень!
Але што можа стацца на Зямлі
Такою воль
Высокаю парою:
Спяваюць,
Не змаўкаюць салаўі
Над памяццю,
Над песняю тваёю.*

Скупыя біяграфічныя звесткі са зборніка «Рунь», што выйшаў ужо, на жаль, пасмяротна. Вядома толькі фактам: «Нарадзіўся ў 1948 годзе ў вёсцы Радкава Салігорскага раёна Мінскай

Уладзімір МАЗГО

ЖАЎРУКОВАЯ МОВА

Нібыта песня жаўрукова,
Ласкава далі ахіне
Святлом азоранае слова,
Што зачароўвае мяне.

Нібыта промні, льюцца гукі
І саграваюць нас цяплом.
Мы расхінём, як крылы, рукі
І разам песню запяём.

Прыпеў:
Кожным гукам чароўным і словам
Зноў табою акрылены я.
Беларуская мова —
Наша з небам размова —
Жаўруковая песня мая.

Няхай усмешкай перунавай
Маланка ў небе прамільгне —
Спяваюць нівы і дубровы
На роднай мове для мяне.

А гукі кроплямі праліцца
Спяваюць з ліўнем на зямлю.
Каб роднай мовай наталіцца,
Яе да сэрца прытулю.

Прыпеў:
Кожным гукам чароўным і словам
Зноў табою акрылены я.
Беларуская мова —

Наша з небам размова —
Жаўруковая песня мая.

БЕЛАРУСКАЯ ГРАНІЦА

100-гадоваму юбілею пагранічнай
службы Рэспублікі Беларусь
прысвячаецца

Нашы нівы, нашы межы
Бачым зблізку і здаля.
Мы адной табе належым,
Беларуская зямля.

У наветры ліст апалы
Раскрывае парашут.
Не парушаць нелегалы
Запаветную мяжу.

Прыпеў:
Наша радасць, наша слава —
Пагранічная застава.
Беларуская граніца
Сённяя намі ганарыцца.

Жаўруком над роднай хатай
Будзем вечна даражыць,
Бараніць ад супастатаў
Дарагія рубяжы.

Служым краю найсвятому,
Што на свеце ў нас адзін,
І ніколі, і нікому
Родны кут не аддадзім.

Прыпеў:
Наша радасць, наша слава —
Пагранічная застава.
Беларуская граніца
Сённяя намі ганарыцца.

МАЛАЯ РАДЗІМА

У згадках лунаю
Над роднай зямлёю,
Што ўсе называюць
Радзімай малою.

Бацькоўская хата
Світае здалёку —
Адвечны пачатак
Дарог і вытокаў.

Любімы куточак
У роднай старонцы.
Купальскі вяночак
Гайдаецца сонцам

На Зэльвенскім моры
Пад плёскац Зальвянкі,
Дзе свецяцца зоры,
Як вочы ў каханкі...

Малое абрысы
Радзіма малая
То песняў Ларысы,
То вершам Таўлая,

Царквы ля Сынковіч
Сцяной крапасною,
І сцежкай, што ў змове
З юнацкай вясною...

Я памяць паклікаў —
І кажа былое:
Радзімы вялікай
Няма без малое.

***

Ад сталіцы за дзясяткі вёрст
Ёсць да болю дарагі куток,
Дзе схіліўся над ракою мост,
Дзе бруіцца радасці выток.

Ранкам ці туманным вечарком
Выйдзеш у расчыненую ціш —
Захлынешся, быццам малаком,
І на крылах шчасця затрыміш.

Зазірнеш, як птах, за небакрай,
Каб душою занавя адчуць:
Адуюль, бадай, у родны край
Весніх думак выраі лятуць.

***

Гавары мне ласкавыя словы.
Сённяя вечар для нашай размовы.
Зоркі ў небе гараць над зямлёю,
Да зары нас чаруюць з табою.

Падары мне пяшчотную ласку,
Раскажы заповітную казку.
На прычале жаданай сустрэчы
Абудзі мае рукі і плечы.

Гавары да зары аб каханні,
Каб спаткаліся нашы жаданні,
Каб нябесныя зорныя далі
Над зямлёй цішыню загадаці.

Падары таямнічае шчасце:
Азары яркім полымем страці,
Запалі мае вочы і вусны
Пачуццём маладым і спакусным.

Гавары, гавары мне бясконца.
Ты — маё непасаснае сонца.
Як малітву, табе паўтараю:
Я з табой у каханні згараю.

Навальніцай, начной навальніцай
Я жадаю з табой наталіцца.
І калі нават гром з неба грывне —
Гавары, пра любоў гавары мне!..

І калі зашуміць завіруха —
Гавары, я цябе буду слухаць...

***

Здаецца,
Усявышні
Рассыпаў зорны рой:
Цвітуць агніста вішні
Вясноваю парой.

І ты святлу здзіўіўся
Іскрыстага галля,
Нібы раптоўна з высяў
Праліўся
Млечны Шлях.

НОВЫ НОЙ

Хапае вецер за крысо.
Трапеча птахам
Парасон.
Дзяўбуць, што кроплі,
Думкі ў лоб:
«Мо лівень
Вывьецца ў пагон?»

Брыдзеш
З трывогаю зямной,
Нібы даўно забыты
Ной.
Шукаеш страчаны каўчэг,
А над зямлёй —
То дождж,
То снег.

Конкурс «ПЕРШАЦВЕТ»

Кацярына Тарасава нарадзілася і жыве ў Мінску. Выпускніца сярэдняй школы № 157. Вершы друкаваліся ў часопісе «Бярозка». Лічыць, што галоўнае ў паэзіі — быць шчырым з сабою, бо лухта ў вершах заўжды адчуваецца.

Кацярына ТАРАСАВА

Дамова

Мне цяпер без цябе гады —
Як дамова на існаванне
І падзел нас на «я» і «ты» —
Паралель замест скрыжавання.

Як падзел на «трымай» і «кінь».
Без гарантый вярнуць за страту.
Чарнавы дакумент пусты
Без фармальнасцей, дат, пячатак.

Толькі подпіс — маленькі крыж.
Абдрукоўка ў кожным слове,
І праз кожную з іх не спіш,
Бо шкадуеш аб той дамове.

Тыгр

Тыгр бязьціць за зебрай — вайна палос:
Надпіс так прагна гоніцца за радкамі.
Папчы пяро на скуры малое лёс:
Сказы наносіць барвай па белых хвалях.

Б'юцца радкі, каб стрэсліся словы ў шум,
Бой капітоў мяшае наветра з пылам.
Бездапаможна зебра ў імкненні дум,
Калі падсвядомы голад кіруе тыгра.

Цягнікі

А гэта ўсё будзе потым.
Настолькі,
Што ўжо і не трэба
Апраўдвацца, што мог бы
І не трымаць на рэйках...
Цягнікі.

Але яны будуць потым.
А зараз мы,
Якія іх не ўтрымаем.
Павер, адпусцім.
Але гэта будзе заўтра,
А сёння вусціш...
І тонкі струменьчык дыму,
Сляпыя вочы.
Ты рукі яшчэ трымаеш? —
Ты пусціш моўчкі.
Ланцуг будзе біць са званам —
Як не стрывалі?...
У далонях квіток на заўтра:
Не скарысталі...

Раніца

На імгненне праменне сонца застыла ў
люстры,
Пыл ступае ў пакоі крокам венгерскай
полькі.
На арэлях сівых навучай плячоўкі пуста,
І гадзіннік даўно прабіў невядома колькі.

Сам Марфей раззлаваўся — гоніць мяне
да свету.
Як выгнанніка доўгіх сноў, ціхіх зор і
казак.
Толькі вочы ў абдымках веек смяюцца
смела,
Як апошнія воіны ў бітве за гэта
царства.

Супраць арміі свету йдзе каляндар
дрыготкі.
«Ну і што, што нядзеля!» — сонца ў
фіранках дражніцца.
І прамень коліць зноў павейкі сваімі
голкамі.
І, як тонкае шкло, мой сон разбівае
раніца.

***

1.
Вопратка цэтлікамі наверх,
Чорная котка на ланцугу.
Спім усе галовамі да дзвярэй.
Я так спаць не магу...

Гузкі сарваны глядзіцца ў ноч —
Поўня пакінула паліто.
Рванымі ніткамі дробны дождж
Рэжа яе святло.

Люстра аскепкі замест шпалер
Свой адбіваюць узор жыцця —
Тысячы дробных малюнкаў сцен:
Прыклад для забыцця.

Вопратка цэтлікамі наверх,
Котка чарнее на ланцугу,
Спім, а ў пакоі няма дзвярэй —
Раптам і не засну...

2.
Варажылі мне лёс на разбітым люстры,
А там — пуста.

***

Нарадзіцца радком і не вырасіць ў верш,
Нарадзіцца растком і не вырасіць ў дрэва:
Механізм раз'яднання таго, што перш,
Ад таго, што імкнецца ў неба.
Там зламаны радок на пустыя склады,
Толькі націск стайць не верна.
Ненароджаны верш выбірае хады,
Каб па рытме ўскараскацца ў неба.
Там зматаны Сусвет ланцугамі шляхоў,
Кожны мост цераз Свіслач будзе.
Кожны хоча аблокі дастаць рукою,
І ў зямлі, як росток, сумуе.

Васіль ТКАЧОЎ

СТРАХ

Быль

Тады ёй было сарок. Сёння — семдзесят пяць. Худзенькая, жвавая, востранькая на язычок — пашукаць такіх, як яна, трэба. Жыве адна, а гаспадарку трымае немаленькую — карову, парсючка, з дзясятка курэй. Не ў залік кот чорнай масці Мартын і крутога нораву сабака Сідар. Пенсію атрымлівае «як усё», хапае, кажа, на хвост селядца і цукар. Няма, праўда, у старой, па яе мерках, ніякай раскошы — ні тэлевізара, ні радыё. Здароўем Бог не пакрыўдзіў, раней іншы раз нават хвалілася: «Гэта, відаць, таму не хварэю, што Іван біў часта — прыстасаваўся арганізм, загартаваўся». Апошнім часам пра здароўе памоўчае... Так, Іван сапраўды калаціў яе жорстка. Трывала. Цярпела спярша, а пазней і жалілася шмат у якія інстанцыі, а карысці ніякай: памірыцца, не маленькія. А міру таго не было. І тады яе цярдэнне, як кажуць, лопнула: Ліда рашылася на крайні крок... Задумала разлічыцца з Іванам сама. І — верыце? — разлічылася. Цішком, нікога не пасвяціўшы ў страшныя справы. У вёсцы, праўда, здагадваліся, што не проста так здаравяк Іван з зямелькаю пабраўся, волат такі, бык, ды яму ж зносу не павінна б быць. На Ліду думалі. Правільна думалі. Але адкрыта ёй не казалі, так, між сабой пагамоняць бабы-дзеўкі, ды і рот на замок: яе справа, калі на тое адважылася, то Івану так і трэба. Паздзекаваўся з беднай бабы — досыць, хай цяпер зямлю парыць.

Трыццаць пяць гадоў парыць. Мы сядзім з бабай Лідай у яе ўтульнай хацінцы, п'ём чай. Суседзі ж. Прыехаўшы да бацькоў, зазірнуў і да яе на агенчык, прынёс сваю новую кнігу. Ведаю, чытаць не будзе, не прывучана, а прыемнае старой зраблю. Яна маю кнігу паклала чамусьці за бажніцу.

Тым вечарам я і задаў ёй пытанне, якое збіраўся задаць даўно, ды і не толькі я, мабыць. Спытаў асцярожна, нібы паставіў нагу на міннае поле:

— А ўсё ж, Пятроўна, Іван як на тым свеце апынуўся, калі не сакрэт? Па Божай літасці ці...

І тут жа, не даўшы асэнсаваць старой свае словы, падстрахаваўся:

— Яно, можа, і правільна... Чым такому чалавеку жыць...

Уздыхнуў, падняў вочы на суседку. Нашы позіркі сустрэліся. Яе вочы, на маё здзіўленне, засвяціліся, у іх не было боязі, страху, і, як падалося, яна нават узрадалася майму пытанню. Падобна, даўно чакала гэтага моманту — нарэшце, нарэшце распавесці каму-небудзь пра ўсё, як было. А тут падварнуўся і я. Ну, дык слухаю, баба Ліда.

Падбіўшы кашчавымі пальцамі валасы пад белую — у гаршак — хустку, яна ўздыхнула, ціха мовіла:

— Ты ж малы быў, калі прыняла я Івана. Смаляк ён. З Сафонава. Сядзеў. Спярша не прызнаваўся, а потым раскрыўся. Аліменты не плаціў на дзяцей. Настругаць настругаў, а карміць не жадаў. Дык яго падпільнавалі і арыштавалі. Колькі сядзеў — не казаў. Пачну толькі пытаць, насупіцца: а табе не ўсё адно? Тады, пасля вайны, модна было мужыкоў прымаць — сваіх загубіў фашыст праклятушчы, дык разгробалі бабы тых, хто немаведама адкуль звальваўся на іх галаву. Мне вось Івана параілі. Мужык з выгляду нічога быў, помніш жа. Дужы мужык. І прывабны. Але ўжо пасля першай яго сур'ёзнай п'янік я зразумела, каго прыняла: адмалаціў ён мяне добранька. Пытаю: «Навошта ж так? За што?» Адказвае, не міргнуўшы і вокам, паразіт: «Каб ведала, што мужык у хаце ёсць». А потым пайшло-паехала: ледзь кропля ў рот — кулак і ў ход. Праганяю, а не ідзе, паразіт. Мне, кажа, ісці няма куды. Куды ж я пайду, Лідка, кажа.

А самой і боязна траха, што возьме ды і напраўду сядзе. Не пацягнуць мне адной гаспадарку. Які ні які, а — мужык. Лупцуе ён мяне не кажан дзень, а робіць, як конь, амаль кажан. Змірылася: буду трываць. Калі і так дрэнна, і гэтак. І трывала.

А потым справа гэтая здарылася... ну, пажар. Хату настаўніка падпаліў. П'яны. Ён-та і не памятае нічога. На судзе патлумачыў: мне, кажа, зайздросна было, што настаўнік добра жыве, а я ў калгасе за голы працадзень спіну гну, у ляпёшку разбіваюся. Цвярозы задумаў, а п'яны зрабіў. Вядомая справа. Суддзя быццам бы казаў тады, каб настаўнік пад гарачую руку яго ўкашоў, калі Іван звязаны на траве круціўся, як уюн, то і нічога б не было яму, настаўніку. Прабачылі б. Не было б і Івана. І ўсё добра скончылася б. А то я ўзяла грэх на сваю галаву. Але да граху мы яшчэ жылі ого-го колькі! Чатыры гады далі яму за пажар. Не падпальвай. А як жа. Не бяры запалкі ў рукі, калі розуму няма. У турму ездзіла аж два разы, а так больш пасылкі адпраўляла і прасіла каго, каб ліст адпісаў: тут недалёка сядзеў, у Оршы. Кляўся, калі сядзеў, што ўсё, адумаўся, завязаў... гэтым самым... марскім вузлом, ага. Прыеду, кажа, хату ператрасём, на цагляны падмурак паставім, хляўчук новы пабудуем. Ён, праўда, тут не схібіў, не падвёў — і хата, сам жа бачыш, як новая... Звон хата. Цацка. Бярвенне новае амаль усё даў. Але ж дужа страшны быў, калі напіваўся. Звер, а не чалавек. А гэта яшчэ глядзячы і які звер. Іншага зверу і пакрыўдзіць можна, з ім параўноўваючы. Часцяком, калі паспявала, хапала я падушку і бегла ў агарод начаваць... калі ўлетку... прытулюся дзе зручней, і сплю. Толькі які ж гэта сон?! Не спалася, не. Хіба ж можна спаць, калі на душы мулка, калі ўсё цела дрыжыць ад страху? Не заснеш. Ніяк не заснеш. Узімку па адрывах хавалася. То на сваю залезу, то да калгаснай прыткнуся. Знаходзіў, было, а як жа, сцягваў, і тады біў, біў, біў... Ох і біў! Бакі балелі, ручанькі — як не свае былі. Вядро з вадой падняць не магла. Твар знявечыць. Людзі мяне, адчувала, шкадавалі. Не ўсе, але былі такія. А чым яны мне, скажы вось, дапамагчы маглі? Чым? Ай!.. Участковы Мішка Булашоў, хлусіць не буду, раз колькі прыходзіў, даваў прачуханку Івану. Лаяў. Паклянецца пры ім больш не чапаць мяне. А сам стукае ў грудзі і кажа ўчастковаму: «Ды не я, не я Лідку пакалаціў учора — гарэлка праклятушчая!»

Мы і мірна з ім, з Іванам, гутарылі. Сыходзь, кажу, Іван, дажыву свой век як-небудзь ужо сама. Пляменнікі ў мяне ёсць, сваіх дзетак Бог не даў, ведаеш жа. Яны падмогуць, пляменнікі. Падраслі — не маленькія. Будучы з горада наглядваць. А ён не ідзе. А потым, як вып'е, дык абавязкова ўспомніць, паразіт, што выправоджвала яго. І гваздане паміж вачэй так, што доўга іскры потым сыпяцца. Мне б пабоі зняць, дурніцы, ды пасадзіць яго трэба было б — і ўвесь сказ. Хоць што тут лепш, што горай — сказаць цяжка. Адседзіць і вернецца. Здаровы, кажу ж, быў. Якая зараза возьме яго ў той турме?

Адзін раз... во, успомніла... такое не забудзеш... у бальніцы ці з месяц адыходзіла. Сёння, можа, і забралі б яго, а тады, трыццаць пяць гадоў назад, калі яшчэ і Гагарын у космас не лётаў, ніхто такіх, хто жонак ганяў, не арыштоўваў. Сыходзіла. І тады, у бальніцы, я цвёрда рашыла... забіць Івана. Так, так, забіць: цярдэнню настаў канец... А як забіць — не ведала. На яго ж з кулакамі не накінешся. Ды што з кулакамі — з сякерай не падступішся: адыме сякеру, ёй жа цябе і заб'е.

А тут сам выпадак падварнуўся. Замяняла я тэхніку ў школе. Дзеці нейкія досведы па хіміі рабілі, у каморку да мяне на зберажэнне кіслату прынеслі. На вялікім

слоіку было напісана: «Салыная». Ага, думаю, а дай паспрабую... Адліла я трохкі яе, кіслаты, небагата адліла ў бутэльку, прынесла дахаты і схавала. І штосьці адразу страшна стала, трэсці ўсю мяне пачало. Не, думаю, не мая гэта справа — забіваць чалавека, нервы слабыя. Але крыху пазней Іван сам мяне канчаткова падпільнуў на злачынства — збіў на горкі яблык у чарговы раз, ледзь жывая засталася. Тады самі рукі пацягнуліся да бутэлькі з агрутай. Недапітая бутэлька з віном якраз пад сталом стаяла, а Іван, пахіставаючыся, выйшаў па патрэбе ў двор. Ён ужо добранькі быў. Тады ж я, знайшоўшы момант, дрыготкай рукой лінула кіслаты ў горлачка... колькі, не памятаю... проста капнула, відаць, ды горлачка зацёрла анучай. Не здагадаўся б толькі. Рызыкавала, ох і рызыкавала. Ён бы мне, даведайся толькі, усю кіслату тую ў рот выліў бы, далібог. А Іван, паразіт, апрыходаваў рэшткі віна, і хоць бы хны яму. Чакаю, калі памрэ, а яго ніякая трасца не бярэ. Нават не кашлянуў. У наступны раз дабавіла пабольш. Пачаў жаліцца на рэз у жываце. Але нядоўга. Аклімаўся. Ох, аднойчы і нацярдзела ж я! Гэта ж добра, што Іван і сусед Мітрафан ужо цёпленкія прыйшлі. А я загадзя прыгатавала бутэльку. Адліла з яе на палец віна, добранька адліла, ледзь не паўшклянкі, а замест яго — кіслаты ў бутэльку бухнула: чаму быць, таго не абмінуць! І затыкнула акуратненька. Уваходжу ў хату, а ён якраз у гэты час пачынае частаваць Мітрафана з той самай бутэлькі. Як толькі глянула я на стол — у мяне і голас прапаў, і ногі адняліся. Тады я хрась з усяго размаху па шклянках, яны разам з віном на падлозе апынуліся. Мужчыны на мяне глядзяць і нічога не разумеюць. Разліла віно, хоць і ведала, чым усё гэта павернецца для мяне. Мітрафана пашкадавала. Дужа кволы ён і добры чалавек. Ён бы спруцянеў і казаць няма чаго.

З месяц я труціла Івана. Цяжка паміраў. Ляжаў на ложку і енчыў, прасіў усё, маліў: «Выратуй, Лідка! Усе грошы, да капейкі, аднясі дактарам, хай выратуюць мяне! Ты чуеш, сцэрва дохлая?» Я чула. Не глухая. І хоць мне шкада стала яго — чалавек усё ж — а не ратавала. Памірай. Хай, думала, і ён гэгтулькі папакутуе, колькі я ў свой час нацярдзела ад яго. Ды ў мяне і на яго памінках увесь твар у сінках... крываваых... быў... Людзі зманіць не дадуць.

А памёр, суседзяў паклікала, спехам адпелі і закапалі. Гэта каб у горадзе, то ў лякарню павезлі б, рэзаць пачалі... даследаваць — па якой прычыне і як памёр. А ў нас, у вёсцы, адно даследаванне — магіла.

Хай ведаюць усе: гэта я адправіла Івана на той свет. Хоць людзі, пэўна, і здагадваліся. Не дурні ж. Але ўсё адно напішы, сусед. Напішы. Судзіць мяне ўжо ніхто не будзе. Не дакажуць. Згніў, відаць, Іван увесь. Што там ад яго засталася? Ды і позна мяне судзіць — паміраць сабралася. Адзежу прыгатавала. Чуе сэрца, што не перазімаю: астма мучыць. А паміраць, прызнаюся табе, сусед, баюся — не, не самой смерці, а сустрэцца з Іванам там баюся. Душа-та яго жывая, відаць. А, можа, і сам у поўны рост сустрэне? Вось з такімі кулакамі?... Цьфу-цьфу-цьфу!..

Калі ж ніхто адтуль не прыйшоў і не распавёў, як там людзі жывуць, чым займаюцца. Сніцца часта пачаў Іван. Чакае, мусіць. Ох, і адпомсціць, паразіт, ён мне на тым свеце. Ён не даруе. Як думаеш, сусед?

...Вярнуўшыся дахаты, я доўга не мог заснуць. Думаў пра бабу Ліду, пра яе страх перад апошнім парогам. Думаў пра жыццё. Сапраўды так: складаная рэч — жыццё. Надта. І хто ў ім мае рацыю, хто вінаваты, рассудзіць можа, відаць, толькі сам Бог.

ВЯРНУЦЬ НАПАЎЗАБЫТЫХ ТВОРЦАЎ

На прыканцы мая, да гадавіны ўтварэння «Узвышша», у Беларускам дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва прайшлі традыцыйныя Узвышаўскія чытанні. Падчас чытанняў была прэзентавана новая кніжная серыя «Святлацены». У межах серыі будуць прадстаўлены напам'яты беларускія аўтары 1920—1930-х гадоў, чые творы не выдаваліся шмат дзесяцігоддзяў альбо дагэтуль захоўваюцца ў рукапісах. Першую кнігу серыі — «Пералівы» Юрка Лявоннага — прадставілі дырэктар выдавецтва «Галіяфы» Зміцер Вішнёў і вядучы навуковы супрацоўнік БДАМЛМ Віктар Жыбуль.

— Сёлета спаўняецца 110 гадоў з дня нараджэння Юрка Лявоннага, таму прыгожа і сімвалічна, што кніга выходзіць да юбілею, — адзначыў укладальнік Віктар Жыбуль. — Папярэдняе выданне 1960 года мела шмат недарэчнасцей. Напрыклад, біяграфічная нататка паведамляла, што Юры Лявонны памёр у 1944 годзе, хаця насамрэч быў расстраляны ў 1937 годзе. Тады гэтыя факты яшчэ замоўчваліся... Многія даты пад вершамі не супадалі з рэальнымі датамі напісання. Шмат вершаў прыпісана да 1933—1934 гг., хаця былі створаны ў 1920-я гады. Магчыма, выдаўцы хацелі паказаць, што паэт плённа працаваў на працягу ўсяго кароткага жыцця і нішто яму не замінала. Але насамрэч ён пісаў усё меней, у 1930-я публікаваў пераважна вершы-агіткі. Па натуре Юрка Лявонны быў рамантык, лірык, але нярэдка яму даводзілася выконваць сацзаказ... У новай кнізе мы імкнуліся прадставіць творчасць Юрка Лявоннага больш аб'ектыўна і дакладна, выбраць вершы, якія зацікавяць сённяшняга чытача.

Алеся ЛАПЦКАЯ

У выданні змешчана аўтабіяграфія Юрка Лявоннага, якая захоўваецца ў фондзе БДАМЛМ, а таксама шмат ілюстрацый. У наступных выданнях серыі таксама будуць актыўна задзейнічаны архіўныя фонды. З выкарыстаннем архіўных матэрыялаў БДАМЛМ плануецца выдаць кнігі Сяргея Астрэйкі, Алеся Пруднікава, Віктара Казлоўскага. Дарэчы, частка рукапіса Сяргея Астрэйкі «Бенгалія», які лічыўся страчаным, была нядаўна знойдзена ў адным сямейным архіве.

З прозы выдаўцы збіраюцца прапанаваць чытачам аповесць Алеся Гародні «Варта на Рэйне».

— Гэта забыты твор пра Першую сусветную вайну, напісаны стылем, бліжкім да футурыстычнага. Нават Максім Гарэцкі адзначаў, што ніколі дагэтуль у беларускай літаратуры нічога падобнага не было, — падкрэсліў Віктар Жыбуль.

Назва серыі «Святлацены» была натхнёная кнігай паэта-ўзвышэнца Тодара Кляшторнага, выдадзенай у 1928 годзе. На думку заснавальнікаў серыі, гэтая назва ёмістая і ўніверсальная, бо падкрэслівае разнастайнасць і пэўную кантраснасць тагачаснай беларускай літаратуры.

— Важна не толькі згадаць нашых папярэднікаў на літаратурных канферэнцыях — важна, каб была пераемнасць пакаленняў, — мяркуе Зміцер Вішнёў. — У беларускай літаратуры пераемнасці няма — і гэта праблема. Прыходзяць новыя пакаленні актыўных маладых творцаў, і ўсе спрабуюць рабіць сваю невялікую рэвалюцыю ў літаратуры. Яны не ведаюць папярэднікаў, не чытаюць — часам таму, што няма выдадзеных твораў. Напрыклад, Юрка Лявонны не выдаваўся больш за паўстагоддзя. Нашы суседзі больш актыўна выдаюць літаратуру 1920—1930-х гг., а ў нас пакуль не так шмат ініцыятыў. Ідэя серыі існуе каля дзесяці гадоў, і мы вельмі ўдзячны тым, хто падтрымаў наш праект!

Канон: увайсці...

Хто з айчынных пісьменнікаў уваходзіць у «Залу славы беларускай літаратуры», чаму адны аўтары папулярныя, а іншыя — не вельмі, з чаго ўвогуле ўзнікае папулярнасць — на гэтыя тэмы разважалі аматары і даследчыкі літаратуры ў рамках праекта «Белліт — мабільны гід».

Знаёмства з роднай літаратурай пачынаецца са школьнай праграмы. Хто вызначае, каго чытаць? Як фарміруецца канон беларускай літаратуры? Такімі пытаннямі задаліся падчас семінара, зладжанага кампаніяй МТС.

Згадваліся імёны прадстаўнікоў слаўтай «троіцы», з якой часта асацыюецца беларуская літаратура, і тых пісьменнікаў, сімпатыя да творчасці каторых узнікла з жывых кантактаў. На пытанне, чаму менавіта гэтыя аўтары, прагучалі адказы: «Гарэцкі даў голас людзям, якія пацярпелі ў Першай сусветнай вайне, да таго ж ён нічым не саступае Рэмарку»; «Багушэвіча любім за папулярнае выказванне пра мову»; «Бахарэвіча — за тое, што ён «класны»».

Літаратурны канон змяняецца, залежыць ад пакалення чытачоў, лічыць Марына Казлоўская, кандыдат філалагічных навук, загадчыца кафедры беларускай мовы і літаратуры Ліцэя БДУ. Кожнае пакаленне канкрэтызуе яго для сябе. Калі мы паглядзім, як складвалася сітуацыя ў сучаснай беларускай літаратуры і звернемся да пачатку ХХ стагоддзя, то ўбачым: першапачаткова канон вызначала нацыянальная эліта, пакаленне нашаніўцаў. Яны выбралі для сябе арыенцір з не вельмі вялікай панарамы. Ім стаў Францішак Багушэвіч, аўтар спецыфічнага нацыянальнага міфа. Менавіта з яго пачалася імітацыя, быццам беларусы — сяляне. Адсюль вынікае стэрэатып у дачыненні да беларускай літаратуры: яна нецікавая. Бо — толькі вёска і вайна.

Рэч у тым, што выбару асабліва не было. Сацыяльная праслойка, да якой належаў Багушэвіч, пасля паразы паўстання 1863 года знікла на вачах. І нацыянальная эліта зрабіла стаўку на масы. Тое ж і наконт Купалы. Гэта было заканамернай з'явай.

У 1920—1930-я гады сітуацыя змянілася карэнным чынам. Літаратура стала зброяй класавай барацьбы,

спосабам фарміравання светапогляду праз няхітрыя інструменты: навязванне метаду сацрэалізму як адзіна магчымага, стварэнне грамадскай арганізацыі, сістэмы дзяржаўных ўзнагарод. То бок дзяржава ўзяла на сябе функцыю фарміравання канона. З літаратурнага поля вычысілі ўсіх, хто мог супраціўляцца. Літаратура патрапіла пад кантроль на ўзроўні сістэмы адукацыі. Пісьменнікі, якія ўвайшлі ў школьную праграму, — народныя. А хто іх уганараваў гэтым званнем?.. Канон стварылі за нас. Былі аўтары, якія з прычыны папулярнасці не маглі не трапіць у канон. Тады канон штучна звужалі да аднаго верша. Напрыклад, які верш Купалы вы ведаеце? «А хто там ідзе?», «Мужык», «Я — калгасніца маладая...»

Але трапілі ў канон і «выпадковыя» аўтары. Адзін з іх — той, хто сфарміраваў маладое (цяпер ужо сталае) пакаленне («Тутэйшыя») — Караткевіч. Калі паглядзець на іх узаемаадносінны з дзяржавай, то і Караткевіч — не народны, і другі з «выпадковых» — Стральцоў — таксама. Прэміі яны атрымалі пасмяротна.

За 20—30 гадоў памянліся сістэма, літаратурная сітуацыя. Але прынцыпова нічога не змянілася, па інерцыі дзейнічае той самы канон. Што і вымагае пытанне яго пераацэнкі.

Сярод самых любімых былі названы і аўтары, якія пісалі ці пішуць не па-беларуску, падкрэсліла Ганна Бутырчык, кандыдат філалагічных навук, кампаратывіст, загадчык кафедры замежнай літаратуры філфака БДУ. І ў сувязі з гэтым паўстае пытанне: а як беларуская літаратура выглядае ў сусветным кантэксце? Ці з'яўляецца сусветна вядомы твор, перакладзены на беларускую мову, беларускім? Ці ёсць беларускім Шэкспір, якога пераклалі на мову? Ці беларускія тыя аўтары, якія адлюстроўваюць нашу рэчаіснасць, нашы краявіды па-руску, па-польску і на іншых мовах? Але калі зірнуць на гісторыю беларускай літаратуры, мы бачым, што яна ніколі не была літаратурай адной мовы. Яна была шматмоўнай ад Кірыла Тураўскага. І праблема ў тым, што ў нас прынята праводзіць мяжу між беларускай літаратурай і сусветнай. Насамрэч яе не існуе. Пазіцыя, што заганае

Абазінскі перакладчык Янкi Купалы

У новым выданні калектыўнага перакладчыцкага зборніка «А хто там ідзе? на мовах свету» адным з першых змешчаны пераклад на абазінскую мову. Перакладчык — Пасарбі Цэкаў.

Спярша колькі слоў пра тое, што ж за народ абазіны. Усяго іх цяпер у свеце налічваецца 68 000 чалавек. У Расійскай Федэрацыі — 43 341. Гэта калі меркаваць па перапісе 2010 года. Жывуць абазіны ў асноўным у Карачаева-Чаркесіі. Болей як 36 тысяч чалавек. Ёсць і асобны Абазінскі раён, дзе жыве болей як 14 тысяч абазінаў. І яшчэ каля 10 тысяч прадстаўнікоў гэтай нацыянальнасці — у самім Чаркеску. Абазіны размаўляюць на абазінскай мове.

Што да Пасарбі Цэкава, то ён лічыцца першым ці адным з першых прафесійных абазінскіх пісьменнікаў. Нарадзіўся паэт 1 верасня 1922 года ў аўле Інжы Чукун Хабезскага раёна на той час Карачаева-Чаркескай аўтаномнай вобласці. У 1926 годзе сям'я будучага літаратара пераехала ў Малаабазінку. Пасарбі Цэкаў закончыў сямігодку. І паступіў у Чаркескае педагагічнае вучылішча. У 1939 годзе, пасля заканчэння вучобы, пачаў працаваць у газеце «Чаркес кашшч», якая выходзіла на абазінскай мове. Удзельнічаў у Вялікай Айчыннай вайне. Быў паранены.

Пасля Вялікай Айчыннай працаваў настаўнікам. Быў і дырэктарам школы ў Таланце. З 1959 года літаратар ізноў на журналісцкай працы. У 1961 годзе пісьменніка прызначылі рэдактарам аддзела Карачаева-Чаркескага абласнога радыёвяшчання.

У 1967 годзе Пасарбі Цэкаў закончыў Вышэйшыя літаратурныя курсы пры Літаратурным інстытуце імя М. Горкага ў Маскве. Пасля гэтага зноў працаваў у газетах, на радыё, у абласным Саюзе пісьменнікаў. У 1980 па хваробе пакінуў працу. Памёр абазінскі пісьменнік 14 снежня 1984 года. І пахаваны ў аўле Малаабазінка.

Першым творчым досведам П. Цэкава стаў пераклад на абазінскую мову верша А. С. Пушкіна «Зімовы сад». І было гэта яшчэ ў 1936 годзе. А ў 1939 годзе адбылася публікацыя першага арыгінальнага верша абазінскага літаратара — «Сталінская канстытуцыя». Сярод кніг Пасарбі Кучукавіча — вершаваныя зборнікі «Подзвіг камсамольца» (1958), «Прыкметы часу» (1969), «Сэрца не ведае забыцця» (1972). У 1962—1965 гг. пабачылі свет дзве часткі рамана абазінскага літаратара «Казма». А ў 1967 годзе — аповесць «Помста горнага аўла». На рускай мове выдадзены зборнік вершаў П. Цэкава «Мой таварыш» (1957, Чаркеск).

У вёсцы Грушаўка ў 1992 годзе імя Пасарбі Цэкава назвалі сярэдняю школу. Такая вось біяграфія ў абазінскага перакладчыка неўміручага верша Я. Купалы «А хто там ідзе?». Шкада, што жыццёпіс Пасарбі Цэкава не стаў падставой для невялікага персанальнага артыкула ў энцыклапедычным даведніку «Янка Купала» (1986 год). Хаця пра іншых перакладчыкаў там падрабязна раскажана. Але сітуацыя можна выправіць. Зараз пачалося выданне персанальнай энцыклапедыі «Янка Купала» ў трох тамах. Пакуль што пабачыў свет толькі першы. Будзем спадзявацца, што артыкул пра П. Цэкава для гэтай энцыклапедыі ўсё ж нехта напіша.

І ўвогуле наспела, відаць, патрэба ў музейнай выстаўцы ў гонар перакладчыкаў верша Янкi Купалы «А хто там ідзе?» на мовы народаў свету. Каму, як не нам самім, беларусам, адзначыць сяброў беларускай літаратуры, усіх, хто спрычыніўся да перастварэння лепшых узораў нашага прыгожага пісьменства?!

Кастусь ЛАДУЦЬКА

нас у гэта, — калі мы адгароджваем сябе ад усяго свету па моўнай прыкмеце — мы збядняем сябе.

У 20-я гады ХХ стагоддзя, нягледзячы на афіцыйнае панаванне аднаго мастацкага метаду, сацрэалізму, у нашай літаратуры адбываліся тыя ж самыя працэсы, што і ў сусветнай, разважае Андрэй Хадановіч, перакладчык, выкладчык філфака БДУ. Былі паслядоўнікі і акмеістаў, і сімвалістаў, і імажыністаў. І беларускі футурызм быў. Чыста падсвядома Кузьма Чорны карыстаўся такім метадам, як пльмень свядомасці (за што яго параўноўваюць са Стэйнбекам).

...Максім Багдановіч, Уладзімір Караткевіч, Максім Гарэцкі, Францішак Багушэвіч, Міхась Стральцоў, Мікола Гусоўскі, Альгерд Бахарэвіч, Святлана Алексіевіч, Іван Мележ, Юлі Таўбін, Уладзімір Дубоўка, Анатоль Сыс, Аляксей Разанаў, Янка Купала і Якуб Колас, Кузьма Чорны, Васіль Быкаў — гэтыя імёны прагучалі адразу ж, калі прысутных папрасілі згадаць аўтараў, якіх яны любяць і чытаюць.

Як складецца ў далейшым канон беларускай літаратуры, залежыць ад нас. На творах нашых пісьменнікаў можна паказаць дзецям, што размаўляць па-беларуску — модна. Быць беларусам — прэстыжна. Бо тое, што мы маем, ні ў чым не саступае набыткам іншых літаратур.

Яна БУДОВІЧ

Апантанья

Як зберагчы каханне ў сям'і і індывідуальнасць у творчасці — варыянт Тамара і Уладзіміра Васюкоў

Дзве знакамітыя асобы ў беларускім сучасным мастацтве — Уладзімір і Тамара Васюк кранаюць шчырым стаўленнем да жыцця, творчасці і адно аднаго. Іх жыццёвы шлях можа стаць добрым сцэнарыем для кнігі пра тое, як, прыехаўшы паасобку з аднаго рэгіёна, яны злучыліся ў вялікім горадзе і перамаглі ўсе складанасці. Пры гэтым асноўнай тэмай іх творчасці стала Бацькаўшчына. Такія розныя ў абраных кірунках мастацтва, яны ўсё жыццё дапаўняюць адно аднаго. Што занатаваў пра сустрэчу з імі ў сваім дзённіку Уладзімір Караткевіч?..

СУЛАДДЗЕ

— Уладзімір Уладзіміравіч, Тамара Іванаўна, у чым сакрэт даўгага вашага сям'і і як творчасць уплывала на адносінны?

Уладзімір Васюк: Мы з Тамарай вельмі блізкія людзі. Добра падышлі па менталітэце, бо нашы вёскі на Гомельшчыне знаходзіліся недалёка адна ад адной. Мы нават нарадзіліся ў адзін месяц. Акрамя жыццёвых супадзенняў, нас з'яднала мастацтва. Дзякуючы яму мы заўсёды вучылі і вучыліся адно ў аднаго. Наша апошняя выстаўка ў Нацыянальным мастацкім музеі называлася «Суладдзе». Гэта сімвал жыцця. Праз экспазіцыю хацелі падкрэсліць, што мы спрабуем жыць у суладдзі ва ўсім: у сям'і, справе жыцця, мець добрыя зносіны з сябрамі, натхняцца прыродай.

Мы сустрэліся падчас вучобы. Я ўжо быў пасля вайска, а яна тады пасля дзевятага класа паступіла ў Мінскае мастацкае вучылішча. Затым разам вучыліся ў тэатральна-мастацкім інстытуце. Ужо на першым курсе ў нас нарадзіўся сын. Акадэмічны адпачынак не бралі. У Мінску ў нас нікога не было, таму дзіця не было з кім пакінуць. А дэкан прапанаваў не губляць год. Так і вучыліся: дзень я прыходзіў на вучобу, дзень — Тамара. Вось у момант, калі сям'я толькі зарадзілася, мы і адчулі, што такое суладдзе, і пачалі яго берагчы. Тамара заўсёды была маёй музай і ў жыцці, і ў творчасці. Але я падкрэсліваю: вельмі добра, што мы працуем у розных кірунках мастацтва.

Тамара Васюк: Нам цікава адно з адным. Вось і ўвесь сакрэт. А ўвогуле мяне маці навучыла, што не трэба мужчыну перашкаджаць, яму трэба даць свабоду, каб мог сам прымаць рашэнні. У нас у сям'і ёсць сялянская тактоўнасць. Неацэнная рэч! Гэта значыць, што мы не будзем чапляцца адзін да аднаго проста ад няма чаго рабіць, нам цікавай папрацаваць. Я ганаруся неверагодным адчуваннем пластыкі і формы Валодзі: усё дробнае ён робіць з вялікай адказнасцю і дасканаласцю, не ўмее неахайна, нават калі гэта патрэбна.

— А ў чым заключаецца працэс навучання ў сям'і? Гэта не перашкаджала развіццю індывідуальнасці?

У. В.: Я б тут паглыбіўся ў філасофію. Жонка для мяне такі па значнасці чалавек, як і маці. Мы ўдваіх крыху грубаватыя, але ж справядлівыя. Бывае, Тамара мне зробіць заўвагу, што можа не так намалюваў. А я з ёю не згодны. З ранку прыходжу ў майстэрню, гляджу на тую работу і разумею, што Тамара мела рацыю...

А ўвогуле, калі вярнуцца да ўзнікнення нашага саюзу, то мы перажылі шмат складанасцяў. Сёння няма патрэбы паглыбляцца ў руціну, мы атрымліваем задавальненне ў сям'і, і на працу нам прыйсці прыемна. Напэўна, галоўнае, што мы не разменьваемся на дробязі. Паміж намі няма канкурэнцыі. Хіба што толькі белая зайздасць (усміхаецца)... Мне падабаецца казаць Тамары, што я захапляюся яе творамі. Гэта ж такая ўнікальная магчымасць — ганарыцца талентам блізкага чалавека. Тым больш Тамара апантаная керамікай. Яна вельмі злучаецца на студэнтаў, якія прыйшлі вучыцца толькі дзеля дыплама, бо паважае тое, што робіць.

ШЛЯХ ДА МАРЫ

— Уладзімір Уладзіміравіч, ведаю, што стаць графікам было вашай заветнай марай. Як атрымалася, што ў тэатральна-мастацкім інстытуце вы скончылі аддзяленне керамікі?

У. В.: Некалькі разоў спрабаваў паступіць на графіку, але ж не атрымлівалася. Тады вырашыў паступаць на тую спецыяльнасць, дзе вучылася жонка. Памятаю, як узнікла думка, што падчас вучобы буду паралельна хадзіць і глядзець, як вучацца графікі, буду браць у прафесараў заданні. Так і выйшла. Я ствараў работы ў

але была боязь, што не ведаю сам матэрыял. Паступіла. І зноў мне пашанцавала сустрэць геніяльнага чалавека — мастака-кераміста Уладзіміра Вікенцьевіча Угрыноўвіча. У яго можна было адзін год павучыцца — і ведаць пра гліну ўсё. Калі пры Угрыновічы хто да гліны дакранаўся, у таго ж адразу ўся душа да справы прырасталала. А майстры-керамісты з Івянца толькі яму давяралі свае сакрэты. Яны бачылі ў ім шчырасць і глыбіню.

Калісьці я з цяжкасцю магла паверыць у тое, што сама буду выкладчыкам. Таму што не люблю выкладчыцкай правільнасці. Я люблю нефарматна са студэнтамі ўзаемадзейнічаць, таму што такія ў мяне самой былі настаўнікі па жыцці. З іх бяру прыклад і сёння падчас працы ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры і мастацтваў.

— У творчасці вы абодва абралі тэму гісторыі і культуры, шмат твораў прысвячаеце роднай зямлі. Што паўплывала на выбар?

У. В.: Я сам з вёскі і вельмі люблю нашу прыроду. Памятаю дрэвы, памятаю шоллах лісця, памятаю, які ён — вясковы пах майго дзяцінства. Мне важна пераносіць усе гэтыя працэсы ў творчасць, каб яны працягвалі жыць. Не разумею, як на гэтую прыгажосць можна глядзець абыхаваюці наогул не заўважаць. Таксама я вельмі паважаю нашу гісторыю — у плакатнай працы шмат твораў прысвяціў знакамітым беларускім культурным дзеячам і сёння падглядаю шмат жывых матываў вакол, якія пасля працягваюцца ў маіх творах.

Т. В.: Мне да сённяшняга дня здаецца, што ў нас з Валодзем шмат комплексаў. Мы сапраўды многа атрымлівалі па носе падчас вучобы. Нам казалі: навошта вы прыехалі вучыцца ў Мінск, трэба было заставацца на вёсцы і займацца сельскай гаспадаркай. І гэта траўма да сённяшніх дзён. Шмат нашага часу пайшло на тое, каб пазбавіцца ад іх.

Падчас вучобы мы працавалі мастакамі-афарміцелямі ў Ленінскай бібліятэцы. Бібліятэка нам дала шмат. Хоць складана было адначасова і вучыцца, і працаваць, у нас быў доступ да самай лепшай літаратуры. Мы чыталі і трымалі ў руках тэя рэдкія кнігі, якія немагчыма было знайсці. Менавіта гэта і стала нам дапаможнікам на далейшым шляху: не трэба было прыдумляць тэмы, шмат падказалі кнігі, якія мы чыталі.

ПРА АСАБІСТАЕ

— Уладзімір Уладзіміравіч, ведаю, што вы добра ставіцеся да крытыкі і заўсёды шчыра можаце пакрытыкаваць як сябе, так і іншых творцаў...

У. В.: Крытыка — гэта нармальна. Не трэба ставіцца да яе негатыўна. Наадварот, калі творцу крытыкуюць, ён будзе разумець, куды яму рухацца. Не бывае такога, што ты самы таленавіты альбо разумны, таму трэба, каб падказалі, накіравалі. Толькі праз крытычнае стаўленне да сябе можна стаць сапраўдным творцам.

Мне здаецца, што нашай мастацкай сістэме не хапае пошуку новых формаўтварэнняў. У кожным жанры творчасці трэба шукаць, прыдумляць новае. Пазычаць у іншых краін альбо творцаў не трэба. Можна ж нам вывучаць хаця б сваю прыроду! Калі любую тэму праз новую форму ўздываеш, дык заўсёды больш цікава і актуальна. Што робіцца сёння? Шчыпанулі ў аднаго класіка, звярнуліся да іншага — дык гэта заўсёды працягваюцца. А трэба захоўваць індывідуальнасць. Я бачу ў студэнтаў, калі яны ідуць падглядзелі ў інтэрнэце. Прашу, каб працавалі сваёй галавой — толькі тады можна разлічваць на новыя імёны ў мастацтве.

— Калі азірнуцца назад і ўспомніць увесь творчы і сямейны шлях, вы дасягнулі ўсяго, чаго хацелі?

Т. В.: Мы дасягнулі нават болей. Дзякуючы таму, што наш шанцавала на добрых і цікавых людзей, якія дапамагалі. У тым ліку наш пашчасліва, што мы былі знаёмымі з Уладзімірам Караткевічам. Памятаю, як ён сказаў, што даўно не чуў такой сапраўднай беларускай мовы, як у мяне. А я яму адказала, што размаўляю на трясенцы. Уладзімір Сямёнавіч папрасіў пры ім больш не ўжываць гэтыя слова, бо ён яго не разумее. Для мяне гэта была вялікая адзнака, якую да сённяшніх дзён успамінаю з павагай. А праз некалькі гадоў я даведлася, што ў дзённіку пісьменніка былі занатаваны ўспаміны пра нашу сустрэчу...

Вікторыя АСКЕРА

АРЫЯ НА ДАХУ

прагучала ў гонар Вялікага тэатра Беларусі

Ужо чацвёрты раз Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Беларусі адчыніў дзверы для гасцей на свой дзень нараджэння. 25 мая ўсе аматары мастацтва Мельпамены прайшліся па калідорах тэатральнага будынка ў вольны ад спектакляў час, спусціліся пад сцэну і ўзняліся да самых высокіх дэкарацый, паназіралі за рэпетыцыямі артыстаў ды атрымалі нечаканы сюрпрыз: юбілейны 85 год існавання найвядомейшага тэатра краіны нельга адзначаць без размаху.

дзюшка расказаў, што тэатр ганарыцца сваімі зоркамі і высока іх цэніць, але ж месца галоўнага ўдзельніка тэатральнага жыцця застаецца за публікай, дзеля якой і працуе вялікі склад супрацоўнікаў Вялікага.

Начальнік службы эксплуатацыі механізма сцэны Генадзь Рынейскі правёў удзельнікаў святочнай экскурсіі ў недасяжныя для шараговага наведвальніка глыбіні тэатра. Спусціцца давялося сапраўды глыбока: на дзясяткі метраў пад сцэну, дзе прыхаваны адмысловыя механізмы для пад'ёму і перасоўвання дэкарацый (дарэчы, найбольш складаны ў тэхнічным выкананні спектакль — нядаўня прэм'ера «Чароўная флейта»). Супрацоўнікі закуліся, якіх звычайна глядач не бачыць, насамрэч робяць тытанічную працу дзеля прыгожай агульнай карцінкі. Унёсак тэхнічнай часткі калектыву ў агульную справу ў сваім він-

шаванні асобна адзначыў і дырэктар Вялікага тэатра Беларусі Уладзімір Грыдзюшка.

Свята, як і ў мінулыя гады, вылучалася дэмакратычнасцю: у дзень адкрытых дзвярэй можна было найпрост задаць пытанні галоўнаму рэжысёру тэатра Міхаілу Панджавідзе ды мастацкаму кіраўніку балета народнаму артысту Беларусі Юрыю Траяну. У аркестравую яму зазірнулі з дырыжорам Іванам Касцяніным. Журналісты нават паспрабавалі свае сілы за дырыжорскім пультам: кіравалі юнымі музыкантамі, удзельнікамі камернага аркестра гімназіі-каледжа імя Ахрэмчыка. Адчынілі дзверы і ў танцзалу, дзе на той момант праходзіла рэпетыцыя балета Ігара Стравінскага «Пятрушка» ў пастаноўцы народнага артыста Расіі Андрэя Ліепа,

прэм'ера якога адбудзецца 6 і 7 чэрвеня.

Запомніўся дзень і яркімі выступленнямі. Так, у класе для рэпетыцый перад слухачамі праспяваў «Залаты голас Грузіі» Тэймураз Гугушвілі, які штогод прыязджае ў беларускую сталіцу да нашага глядача. Для імправізаванага канцэрта артыст абраў народную грузінскую песню. Нечаканы сюрпрыз для ўдзельнікаў журналісцкай экскурсіі падрыхтавалі на даху Вялікага тэатра Беларусі. Акрамя неверагодна прыгожай панарамы Мінска, якая адкрываецца з гэтай агляднай кропкі, наведвальнікі экскурсіі ўбачылі і міні-канцэрт ад барытона Ільі Сільчукова, фіналіста праграмы «Вялікая опера». Спявак выканаў найвядомейшы хіт Валерыя Кіпелава — песню «Я свабодны» ў апрацоўцы на беларускай мове.

Увечары тэатралам прапанавалі да прагляду оперу «Кармэн» (галоўную партыю выканала прыма французскай опернай сцэны Аліма Мамдзі) — сімвалічны для Вялікага тэатра Беларусі твор, бо менавіта з шэдэўра Жоржа Бізэ па матывах навелы Праспера Мерымэ пачалася яго гісторыя ў 20-я гады XX стагоддзя. Напярэдадні дня адкрытых дзвярэй 85-годдзе Вялікага тэатра адзначылі разам з высокапастаўленымі гасцямі. Гукалі афіцыйныя ўрачыстасці і віншаванні, удзел у святочным гала-канцэрце ўзялі лепшыя беларускія артысты, а таксама сусветныя зоркі оперы і балета: Уладзімір Галузін, Ніна Ананіяшвілі, Ілэ і Андрэя Ліепа, Тэймураз Гугушвілі, Аляксандр Раславец, Ахмед Агадзі, Аліма Мамдзі, Міхаіл Малафій ды іншыя.

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Танец смерці ў пастаралях

Тэма крыжовага паходу дзяцей, народнага руху XIII стагоддзя, стала папулярнай у мастацтве. Спалучэнне бязвіннасці і наіўнасці, душэўнай чысціні і добрых памкненняў малых з жорсткай рэчаіснасцю і бязлітасным светам дарослых кранае чытачоў на працягу некалькіх стагоддзяў. У сваіх творах аўтары не толькі перадавалі гэты сюжэт, але і звярталіся пры яго дапамозе да праблем сучаснасці. У прыватнасці, амерыканскі пісьменнік Курт Ванегут праз алюзію на гэты гістарычны факт адлюстравалі падзеі напрыканцы Другой сусветнай вайны, а лаўрэат Пулітцэраўскай прэміі Майкл Канінгэм назваў «Крыжовым паходам дзяцей» частку кнігі «Выбраныя дні», дзе таямнічая асоба арганізавала тэарыстычную групоўку дзяцей-смяротнікаў. Беларускі драматург Андрэй Іванов таксама звярнуўся да азначанай тэмы. Пасяхова: п'еса «Крыжовыпаходдзяцей» перамагла на IV Міжнародным драматургічным конкурсе «Бадэнвайлер» у 2016 годзе.

Беларусы ўжо мелі магчымасць пазнаёміцца з пастаноўкай падчас сцэнічнага чытання п'есы («work-in-progress») на базе Цэнтра беларускай драматургіі. Нават на тым этапе тэатральнага жыцця твора глядачы адзначалі, што чытанне не ілюструе напісаны тэкст, а жыве асабістым жыццём. У паўнаватасным спектаклі на пляцоўцы культурнага інкубатора Ок16 «Крыжовыпаходдзяцей» увасобіў рэжысёр Юра Дзівакоў. Тыя, хто паспеў убачыць яго «Войцэка» на камернай сцэне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, могуць згадаць яркую, смелую і жорсткую сцэнічную мову рэжысёра.

Танец смерці, намаляваны на афішы спектакля, ад пачатку задае адпаведны тон дзеі. Новая работа Юры Дзівакова атрымалася не менш правакацыйнай за папярэднюю. Эмацыянальны спектакль з акцэнтам на зрокавым і слышавым успрыманні спалучае сцёб і чорны гумар, уражвае і іграе на нервах. Пастаноўка, чые героі падобныя да тэатральных масак у старажытнай містэрыі, гіпнатызуе і парушае каноны, па якіх фармальна збудавана. Унутры дзеі разбураюцца ўсе відавочныя здагадкі. Не толькі для глядача: наведнікі Ок16 даведваліся аб нечаканых паваротах сюжэта разам з самімі героямі п'есы.

Падзеі спектакля разбітыя на пастаралі. І калі глядач хоча спадзявацца на стандартную для гэтага паняцця ідэалізаваную букалічную карцінку з прыгожымі пастухамі і пастушкамі, то ў сцэнічнай прасторы перад імі паўстануць гіпертрафіравана пачварныя героі, якія васьць-васьць загінуць ад голаду і галечы, а замест лёгкага

і платанічнага кахання на фоне лагоднай прыроды — жорсткія, амаль жывёльныя зносіны паміж мужчынам і жанчынай. Рэлігійная тэма рушыць у адваротны бок. Носьбіт хрысціянскай маралі сярэднявечнай вёскі Мэр айцец Базіль раптам хоча дасягнуць варотаў Царства Божага не для вечнага выратавання, а каб забіць Бога: акт помсты за несправядлівую смерць яго сям'і. У перавернутым свеце вернікаў замяняюць рэлігійныя фанатыкі, і нават Хрыстос, у імя якога мусіць адбыцца подзвіг паходу, выглядае як ікона з поп-культуры. Ды і самі артысты (акцёры Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі Вераніка Буслаева, Дзмітрый Давідовіч, Ілья Ясінскі, Марына Здаранкова) мяняюць персанажаў ад пастаралі да пастаралі. Чацвёрта выканаўцаў — адначасова і дзеці, і дарослыя, і святыя, і грэшнікі.

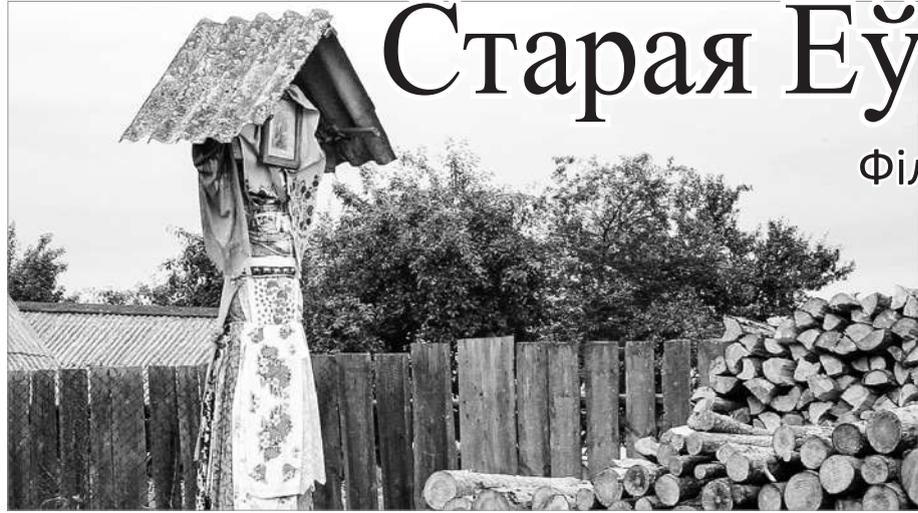
Заўважна, што галоўны герой «Крыжовагапаходдзяцей», які з'яўляецца рухавіком падзей, — пазасцэнічны персанаж. Хлопчыка Стэфана няма ў рэальнай прасторы, ён абстракцыя, што выяўляецца перад аўдыторыяй толькі праз размовы і паводзіны іншых. Нягледзячы на няяснасць, Стэфан таксама прымярае маскі: васьць ён блажэнны юродзівы, што чуе голас Бога, васьць звяр'яцелае ад голаду ды жабрацтва дзіця, нарэшце, д'ябал, які ўвасобіўся ў самую бязвінную абалонку, каб спакусіць жыхароў вёскі Мэр...

У фінале п'есы экзальтаваныя дзеці ўсё ж такі выпраўляюцца ў крыжовы паход: забойствы і гвалт з імем Бога здзяйснююцца часцей за злчынствы на глебе нявясціцы. Хто ёсць галоўныя героі — наіўныя марыянеткі Стэфана, якія выконваюць вызначаную ролю ў незразумелым для іх спектаклі, ці адважныя маладыя людзі, што адмовіліся ад пошласці і бруду дарослага свету ў імя лепшай будучыні?..

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Старая Еўропа: самапазнанне

Фільм як краяўчы праект

Сімвалічна, што дакументальная стужка «Песні староў Еўропы — старажытныя беларускія народныя песні» прыйшла да беларускага глядача менавіта сёлета, у Год малой радзімы. Для рэжысёра і аўтара фільма Вольгі Дзёмкі далёкая (па адлегласці) радзіма — Беларусь, бо з 2003 года яна жыве ў ЗША. Але куды б ні трапілі нашы людзі, яны ўсё адно адчуваюць сваю радзіму. І, можа, нават больш востра: бо вялікае бачыцца на адлегласці.

Вялікая любоў Вольгі Дзёмкі перайшла ў фільм, які выклікае захваленне больш за 2 гады, праехаў шмат фестываляў і паўсюль пакідаў уражанне адкрыцця: найстаражытнейшыя песні ў Еўропе захаваліся ў Беларусі, сцвярджаюць этнографы. Гэта адкрыццё, магчыма, больш істотнае для самой Беларусі: ці ўсё мы ведаем пра сябе? ці можа ацаніць скарбы — немагчымыя, — якія маем? Мы ўжо мелі магчымасць задаць сабе гэты пытанне, бо стужку паказалі на кінафестывалі «Лістапад». Але фестывальная аўдыторыя — адно. Зусім іншае — дайсці да кожнага. А Вольга Дзёмка спрабуе гэта зрабіць, бо цяпер яе фільм можна знайсці ў нас на дысках. Фактычна фільм ператварыўся ў асобны праект, які мае на мэце не проста пазнаёміць з адметнымі народнымі творамі і іх носбітамі, якіх становіцца ўсё менш. Ён мае на мэце захапіць, падхапіць з канапы і павесці за сабой шукаць гэтыя скарбы.

Мы рушым у фальклорную экспедыцыю (між іншым, аўтарка сапраўды наладзіла этнавандроўку на Палессе за свае грошы, калі здымала стужку, далучыліся і аматары, захопленыя фальклорам ці неабывавыя да яго захавання). Знаёмыя краявіды, вёскі, хаты, людзі... У тварах — шчырасць і спакой: яны жывуць сумленна ў згодзе з тым наваколлем, якое ўтварыла асаблівую культуру, што працягвае жыць — у песнях, якія яшчэ гучаць. На вячорках ці вясковых вяселлях (але ўжо менш і менш). Іх спяваюць і проста так, калі ў вачах суразмоўцаў сапраўдная жывая зацікаўленасць. Іх спяваюць,

цалкам аддаўшыся мелодыі, ідучы ўслед за словамі. І такое адчуванне, што ў гэты момант душы ўсіх, хто ведаў гэтую песню, утвараюць нябачны хор і далучаюцца да спеваў, падхопліваюць, падтрымліваюць, дыкуюць словы...

Але ад задумы да ажыццяўлення ідэі прайшло пяць гадоў. Мала было проста праехаць з экспедыцыяй па Гомельшчыне і Брэстчыне. Для стварэння паўнаватарскага дакументальнага фільма творчая група зрабіла даследчую працу: архіўныя кадры пачатку мінулага стагоддзя пад-

не і Брэстчыне. Для стварэння паўнаватарскага дакументальнага фільма творчая група зрабіла даследчую працу: архіўныя кадры пачатку мінулага стагоддзя пад-

праз інтэрв'ю, зробленыя падчас здымак у Беларусі, — людзі, што дагэтуль з'яўляюцца носбітамі старажытнай традыцыі спеваў. І нават сучасныя выканаўцы, што нахнёныя традыцыяй, але працягваюць яе на новым, сучасным узроўні: гурты «Троіца», *Guda*, *Vuraj* ды іншыя. Нашы песні захопліваюць так, што прыходзяць на ўсё жыццё і становяцца яго часткай.

Гэта адчула шматлікая публіка, што глядзела фільм у розных краінах. І англійская мова, магчыма, станавілася для іх лепшым фонам, адбіткам, падкрэсленай ілюстрацыяй самабытнасці беларусаў. І нават сведчанне глабалізацыі, якая найперш уплывае на існаванне традыцыйных культур, паскараючы іх знікненне. Прадстаўнікі кожнага «малага» народа свету яе глядзяць са свайго пункту гледжання, з боку сваёй культуры. І,

можа быць, гэта самае каштоўнае ў стужцы, якая абуджае цікавасць да культурнай рознасці наогул.

Таму стужка атрымала станоўчыя водгукі прафесіяналаў. «Песні староў Еўропы» — неверагодна прыгожы, насычаны, інфарматыўны, адукацыйны, кранальны і з пачуццём гумару фільм. У ім прысутнічаюць усе рысы, якімі павінна валодаць любая стужка, — адначасна Крыс Джуліян, фільмавытворца, выкладчык у каледжы мастацтваў Корніш і ў Інстытуце мастацтваў Сіэтла. Так, зразумела, Вольга Дзёмкіна скончыла гэты інстытут па спецыяльнасці «Камерцыйны фатограф»

крэслілі такую неабходную пераемнасць. Бо фальклор жыве, калі ёсць тыя, з кім ён злучаны натуральным чынам — праз будзённыя справы, праз абрады, што падтрымліваюцца дагэтуль, паданні, якія раскрываюць адметнасць мыслення і светаўспрымання наогул.

Гэтая наша натуральнасць становіцца настальгічным успамінам для аўтаркі, якая шукае падабенства беларускай прыроды з амерыканскай. І калі пастарацца, то можна знайсці — убачыць! — яго. Немагчыма перавесці радзіму кудысьці, але можна насіць яе з сабою. Як гэта і было ў Вольгі: падчас жыцця ў Амерыцы яна ўспамінала сваё дзяцінства ў вёсцы ў дзядулі з бабуляй, успамінала ўдзел у фальклорным гурце *Guda* і нават заснавала ўжо за акіянам уласны гурт архаічных беларускіх народных спеваў *Volya*.

Песні ў фільме здаюцца голасам, што перасягае акіяны. Гукавы рад фільма ўключае больш за 100 песень. Але не менш каларытнымі і яркімі паўстаюць іх выканаўцы

потым удасканальвала веды на праграме бакалаўрыята «Стварэнне лічбавых фільмаў і відэавытворчасць». Але дзяўчына, якая працавала прадзюсарам, рэжысёрам, асістэнтам рэжысёра і апэратарам-пастаноўшчыкам ў шэрагу кароткаметражных фільмаў, рэкламных ролікаў і музыкальных кліпаў, узялася здымаць фільм пра тое, што *terra incognita* не толькі для свету, але нават на радзіме. Гэта не здараецца і не прыходзіць проста так. Дапамагалі ў стварэнні фільма аніматар Юлія Рудзіцкая (таксама наш чалавек за акіянам), беларуская адметнасць захапіла кінаапэратара Джордана Свенсана, камп'ютарную графіку стварыў Анатоль Тадорскі, што жыве ў Брэсце. Больш падрабязна пра кожнага са стваральнікаў і спевакоў, пра якіх распавядае фільм, можна прачытаць у буклеце разам з самім фільмам на дыску.

Самы час рушыць у экспедыцыю — з фільмам ці дзякуючы яму: ці запісаныя песні вашых бабуль?

Марыя АСПЕНКА

ГЕНІ І ЛІХАДЗЕЙСТВЫ,

а таксама іншыя пытанні, агучаныя праз экран

1 У вёскі тыдзень можна было глядзець шведскія фільмы ў кінатэатры «Піянер». Да Тыдня Шве-

«Цацкі, тата і аліўкавая вайна».

цыі пасольства гэтай краіны падрыхтавала фестываль шведскага кіно, выстаўку «Шведскія Таты *Swedish Dads*». Скончыцца тыдзень у суботу святам Швецыі ў Верхнім горадзе. У кінапраграму трапілі 5 карцін, створаныя ў апошнія 3 гады: драма «Несмяротныя» Андрэаса Эмана, крымінальная драма «Гонар злодзеяў» Петэра Гронлунда, сямейны фільм «Цацкі, тата і аліўкавая вайна» Лізы Джэймс-Ларсан, рамантычная драма «Сур'езная гульня» Пернілы Аўгуст і камедыя «Шчаслівых чортавых Калядаў» Хелены Бёргстром. Завяршаецца кінапраграма сёння. З краіны Інгмара Бергмана звычайна чакаюць высокамастацкіх стужак. У гэтым выпадку падбор быў зроблены такім чынам, каб прадставіць не толькі кіно як мастацтва (з пункту гледжання аўтараў і жанраў), але і краіну са спектрам актуальных для яе праблем, тэм, у залежнасці ад якіх трансфармуецца сучаснае грамадства Швецыі, для якога на новым узроўні паўсталі пытанні вызначэння, самаідэнтыфікацыі, ментальных характарыстык і каштоўнасцяў.

2 Музей гісторыі беларускага кіно прысвяціў персанальную рэтраспектыву Мілашу Форману. Для пачатку паказаў абралі фільм «Чорны Пётр» 1963 года, які фактычна стаў поўнаметражным дэбютам рэжысёра. У праграму трапілі стужкі, знятыя ў Чэхаславакіі, «Любоўныя прыгоды бландзінкі», «Гары, мая паненка». А таксама стужкі амерыканскага перыяду жыцця рэжысёра «Адрыў» (адзначаны ў Канах спецпрызам журы ў 1971 годзе), драма «Пралятаючы на гняздом язюлі», што прынесла рэжысёру 5 «Оскараў», а таксама рок-мюзікл «Валасы» і антырасісцкую стужку «Рэгтайм» (якую можна паглядзець яшчэ сёння). Вечныя пытанні творчасці і зайздрасці рэжысёр адлюстравваў у карціне «Амадэй» (1984 г.), прагляд якой адбудзецца 6 чэрвеня. Звяртаючыся да ўзаемаадносін Моцарта і Сальеры, рэжысёр канцэнтруе ўвагу на тэме, якая датычыцца і яго таксама, вырашае яе па-чалавечы: што ёсць талент, чаму людзі надзелены ім неаднолькава? Несправядлівасць, але з ёю складана спрацаваць і немагчыма мірыцца ў рэальным жыцці... Фільм-трыумф Мілаша Формана: карціна атрымала 8 «Оскараў» і шэраг прызоў прэстыжных міжнародных фестываляў. Апошні фільм у праграме — драма «Вальмон» (прагляд 8 чэрвеня), экранізацыя рамана Шадэрло дэ Лакло «Небяспечныя сувязі».

«Амадэй».

3 Праект *Cinemascope* існуе згодна са сваімі прыхільнасцямі, прадстаўляючы праграму са стужак мінулых га-

«Фіцкаральда».

доў, якія былі адзначаны на буйных міжнародных фестывалях. У гэтыя дні ёсць шэраг паказаў. Але варта звярнуць увагу на фільм нямецкага рэжысёра Вернера Херцага «Фіцкаральда». Не толькі таму, што гэта маштабная эпічная карціна, знятая з размахам. Але гэта гісторыя заснаваная на рэальных падзеях, што адбываліся ў пачатку XX стагоддзя. Галоўны герой, прыхільнік Энрыка Каруза, марыць пабудаваць оперны тэатр у джунглях Паўднёвай Амерыкі. Грошы на грандыёзны праект ён мяркуе атрымаць праз здабычу каўчуку. Але ў індзейцаў сваё меркаванне на гэты конт. Прадпрымальніка-летуценніка чакаюць выпрабаванні. Але мара яго не знішчана... Праца Вернера Херцага ў гэтым фільме была адзначана прызам за лепшую рэжысёру на Канскім кінафестывалі ў 1982 годзе і шэрагам іншых міжнародных адзнак.

ГУКАПІС ДАРОХІНА

Заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь, прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, кампазітар Уладзімір Дарохін сёлета адсвяткаваў 70-гадовы юбілей. Як творчая асоба ён заявіў пра сябе на пачатку 80-х гадоў мінулага стагоддзя, стварыўшы шэраг буйных сімфанічных твораў і яркіх кампазіцый для розных камерных саставаў...

— Музыказнаўцы кажуць пра ваш «шырокі дыяпазон творчых інтарэсаў». Але, можа быць, ёсць жанр, які вам бліжэйшы?

— Напэўна, музыказнаўцы маюць рацыю. Зварот да розных жанраў заўсёды быў для мяне прадметам павышанай цікавасці. Любы жанр — гэта своеасаблівы код, выкарыстоўваючы які вы кожны раз па-новаму ўглядаецеся ў навакольны свет. Узнікаюць новыя задачы, новыя праблемы. Жанр пазначае найбольш агульныя рысы тых ці іншых відаў музыкі. І, звяртаючыся да гэтых рысаў, вы ў нейкай ступені абмяжоўваеце сябе пэўнымі рамкамі. Але менавіта гэта і цікава. У новых, часам нават нязвыклых, межах хочацца зрабіць нешта такое, што, з аднаго боку, наўпрост звязала б цябе са слухачом (бо жанр для чалавека — гэта тое, што зразумела), а з другога боку, ператварылася ў творчую спробу сказаць пра штосьці так, як яшчэ не гаварылі да цябе.

Але калі падзяліць музыку на інструментальную і вакальную, то мне, напэўна, цікавей працаваць у галіне інструментальнай: як сімфанічнай (асабліва з вялікімі аркестравымі саставамі), так і камернай. Нездарма такую музыку называюць часам «чыстай»: не звязаная з канкрэтыкай літаратурнага тэксту, яна адкрывае бязмежныя магчымасці ў галіне пабудовы вобразнай драматургіі, дазваляе ствараць музычныя светы, якія маюць шматзначны змест, адлюстроўвае рэчаіснасць у выглядзе нічым не замутнёных, свабодных эмоцый.

— Вам уласцівыя пастаянныя стылістычныя пошукі...

— Не магу ўявіць сабе творчае жыццё як працу ў рамках адной пэўнай тэхнікі. Калі параўнаць жанр са збанам, то мы ўспомнім, што збаны бываюць розныя і, адпаведна, прадугледжваюць іх рознае напаўненне. Звяртаючыся да вызначанага напачатку жанру, мы заўсёды «напаўняем» яго спецыфічнымі рысамі: прыкметамі часу, формамі, інтанацыямі, рытмамі...

Стыль, у адрозненне ад жанру, сцвярджае не гістарычна сфарміраванае «агульнае», а індывідуальнае. І тэхнікі, у вобразным дачыненні, шмат у чым вельмі падобныя на стыльвы пачатак: яны з'яўляюцца носбітамі даволі абмежаванага дыяпазону мастацкай выразнасці. Для мяне тэхніка — гэта не «збан», які я магу цікава напэўніць, а хутчэй «інструмент», каб стварыць пэўную асацыятыўнасць і музычную атмасферу. Гэта таксама ўзбагачае вобразную палітру. Але мне нецікава ствараць, карыстаючыся адной і той жа прыладай.

Быў час, калі вельмі прыцягвала прафесійная праца ў галіне авангарднай музыкі. Але досыць хутка ўсвядоміў, што мне цесна і сумна ў рамках гэтай эстэтыкі, не магу выказаць у ёй усё, што мяне хвалюе як кампазітара. А нуда — гэта прысуд мастацтву. Калі ты спрабуеш стварыць твор, звязаны з сюжэтам, з глыбокім зместам, шырокім спектрам вобразных асацыяцый, табе патрэбныя выразныя магчымасці розных тэхнік і жанраў.

— Што можа стаць штуршком да ўзнікнення мастацкай задумы?

— Матывы бываюць самыя розныя. Штуршком можа стаць ідэя, якая раптоўна ўзнікла: і прапанова выканаўцы, і прачытаная кніга, і праслуханы твор іншага кампазітара...

Цікавая гісторыя адбылася ў мяне з другой сімфоніяй. Я задумаў напісаць струнны секстэт, пачаў ствараць, прарабіў досыць вялікую працу. Вонкава ўсё выглядала як заўсёды, але... Увесь час адчуваў нейкае невытлумачальнае незадавальненне. Не было галоўнага — арыгінальнай ідэі сачынення, якая б натхняла і падсілкоўвала творчы працэс. Разважаючы над праблемай, падумаў: а што калі змясціць маю камерную музыку ў рамкі сімфанічнага жанру? І тут усё змянілася. Секстэт ператварыўся ў квартэт, які супернічае з аркестрам, а калі работа стала выходзіць на «фінішную прамую», я зразумеў, што гэта нават не канцэрт для квартэта з аркестрам, а паўнаватасная сімфонія. Таму што галоўным у музыцы стаў не прыныц канцэртавання, а маштабная сімфанічная драматургія.

— Трэцяя сімфонія апавядае пра вялікага беларускага асветніка Францыска Скарыну, напісана да яго 500-годдзя. Вам блізкая гістарычная тэматыка?

— Трэцяя сімфонія носіць назву «Францыск Скарына: жыццё і неўміручасць». Гэта не гістарычнае сачыненне і не экскурс у тыя далёкія гады, калі жыў герой. Сама па сабе тая ці іншая гістарычная тэма, калі яна не звязаная з нейкай асобай, ніколі не становілася для мяне нагодай для стварэння музыкі. У мастацтве цікава разглядаць

вечныя тэмы, гэта значыць, тое, што хвалюе кожнага ў любы час: чалавечыя страсці, пытанні маралі, тое, што мы адносім да прыгожага або пачварнага.

Хто такі Францыск Скарына? Гэта не проста гістарычны герой. Перш за ўсё гэта чалавек свайго часу. З акцэнтам на першае слова. Бо тое, што хвалювала пяцьсот гадоў таму, хвалюе іх і сёння. Людзі не мяняюцца, мяняюцца толькі гістарычныя абставіны. Я паспрабаваў прадставіць яго як звычайнага чалавека, з яго запалам і праблемамі, але, вядома, у асяроддзі і атмасферы свайго часу. І асяроддзе, і атмасфера павінны былі быць

адэкватна адлюстраваны ў музычна-вобразных рашэннях, нацыянальна абгрунтаваны. Таму ў пачатку твора і ўзнікае беларускі кант, які становіцца адной з галоўных тэм сімфоніі, сімвалізуючы нацыянальную ідэю. У трэцюю частку пранікаюць жанравыя элементы — славянскі перапляс, італьянская Тарантэла — маркеры еўрапейскіх тулянняў. Але галоўнае тое, што Францыск Скарына — асоба. Чалавек не толькі разважае аб маштабных рэчах, але, напэўна, пакутуе, кахае, часам бывае самотны. Бо людзі, якія мысляць, часта сыходзяць у сябе. Адсюль адзінокая скрыпка, якая разважае і пакутуе, тэма кахання, тэма дзіцячых успамінаў, што склалі асноўны змест другой часткі.

— Этчныя пытанні ўздымаюцца ў сюіце «Мемарыял», напісанай у памяць пра ахвяр Вялікай Айчыннай вайны. Што наконт формы, абранай для раскрыцця тэмы?

— Твор пісаўся тады, калі мала часу прайшло пасля заканчэння вайны. Мой бацька ваяваў, таксама і многія людзі, з якімі я быў знаёмы. Мы ўспрымалі вайну як нядаўнюю трагедыю.

Пошук арыгінальнай формы — адзін з найбольш важных момантаў для стварэння твора. У мяне ўзнікла ідэя сюіты, якая была б нейкім чынам прывязаная да нацыянальнага кантэксту. Традыцыйны сюітны цыкл звычайна складаецца з частак, што адсылаюць назвамі да фальклору еўрапейскіх народаў. Але калі Беларусь — частка Еўропы, то чаму сюіта, якая звычайна заканчваецца англійскай жыгай, не магла б скончыцца беларускім танцам? Так паўсталі часткі, назвы якіх напісаны на розных мовах: *Entrata* (італьянская), *Toccata* (французская), *Zarabanda* (іспанская) і... наш «Карагод». У іх — і манумент ахвярам вайны (I частка), і яе смяротны колазварот (II частка), і жалобнае шэсце (III частка), і адпяванне тых, хто не вярнуўся з фронту (IV частка). У «Карагодзе» я паспрабаваў узнавіць характар народных спеваў. Жанчыны, калі спяваюць народныя песні, маюць звычай браць дыханне ў розных месцах: хтосьці можа перастаць спяваць, потым падхопілае спевы. Хацелася гэтым прыёмам узнавіць вобраз памінальных спеваў. Бо цяжка ўявіць больш кранальны і трагічны малюнак, чым адпяванне сыноў, што назаўжды засталіся на палях бітваў.

— Калі паўстала жаданне пісаць музыку?

— Такое жаданне ўзнікла, як толькі я пачаў займацца музыкай. Памятаю, як прынеслі ў хату піяніна, памятаю яго пах, прыгажосць беласнежных клавіш. Памятаю нават, як настаўніца музыкі па-заліхвацку сыграла нейкую модную ў той час песню, і я ледзь не заплакаў: такое захапленне адчуў ад гучання магутных акордаў! Як тут можна было не паспрабаваць ствараць нешта сваё? Варта было пальцам запомніць першыя фартэ-

пійныя пасажы, і я адразу зразумеў, што ўсе гэтыя пасажы і стандартныя музычныя формулы могуць утвараць самыя разнастайныя камбінацыі. Найбольшым захапленнем для мяне ў той час было застацца аднаму ў класе і проста іграць нешта сваё, выбудоўваючы ў прасторы прэлюдыі, сюіты, санаты... Імпровізацыя стала адным з самых прыемных і любімых заняткаў. Ужо пазней я зразумеў, што імпровізацыя і кампазіцыя з'яўляюцца розныя.

— ...І працягнулі навучанне ў Ленінградскай кансерваторыі.

— Паступаць у цэнтральныя музычныя навучальныя ўстановы (Ленінградскую і Маскоўскую кансерваторыі) ехалі абітурыенты з усяго Савецкага Саюза, таму конкурс быў высокі. Савецкі ідэалагічны складнік навучання хоць і быў на той час строга, але нашым педагогам удалася забяспечваць дастатковую творчую свабоду. Выдатныя кампазітары С. Слонімскі, Б. Цішчанка, У. Успенскі, прадстаўнікі старэйшага пакалення В. Салманаў, Б. Арапаў, О. Яўлахаў самі былі ў пошуку новых сродкаў выразнасці, таму можна было дазволіць сабе любыя творчыя эксперыменты.

— Ці прытрымліваліся прынцыпаў, засвоеных у Ленінградзе, калі ўзначалілі кафедру інструментальнай а затым кафедру кампазіцыі ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі?

— Калі вярнуўся ў Мінск, усё ўспрымаў з пункту гледжання перакананняў, якія сфарміраваліся за гады навучання ў Ленінградскай кансерваторыі. Нечаканасцю было, калі Анатоль Васільевіч Багатыроў, патрыярх беларускай кампазітарскай школы, сыходзячы з пасады загадчыка кафедры кампазіцыі БДАМ, прапанаваў займацца яго мне. Я не быў яго вучнем. І ў Беларусі, пасля прыезду з Ленінграда, мае сачыненні ўспрымалі насцярожана. Сам Анатоль Васільевіч быў прыхільнікам мер акадэмічных традыцый, і мне здавалася, што ён прымаў далёка не ўсе мае творчыя эксперыменты. Магчыма, яго прапанова была звязаная з тым, што я набыў арганізацыйныя навыкі падчас працы ў Беларускам саюзе кампазітараў. Але я ганаруся: заслужыць давер чалавека-легенды, кампазітара, які стаяў ля вытокаў беларускай кампазітарскай школы, — высокая ўзнагарода.

Калі прыйшоў працаваць на кафедру кампазіцыі, разумеў, што гэта не месца для безглядных рэформаў. Я не быў прыхільнікам рэвалюцыйных пераўтварэнняў. І акадэмічнае асяроддзе прынцыпова кансерватыўнае. Але кансерватыўнасць — падмурак для музычнай адукацыі. Мне было важна захаваць традыцыі, што склаліся на кафедры. Ёсць рэчы, якія абавязкова трэба выконваць пры арганізацыі кафедральнай працы. Напрыклад, у калектыве павінны быць прадстаўнікі розных пакаленняў, кампазітары, якія карыстаюцца традыцыйным пісьмом, творцы, якія спалучаюць традыцыі з навацямі, аўтары, якія пераважна арыентаваны на авангардную музыку. Для любой кафедры важны «багаты асобны спектр» і, вядома, дэмакратычнасць у прыняцці рашэнняў. Таму ў нас у працэсе гарачых творчых дыскусій, пры ацэнцы студэнцкіх работ, вельмі часта сутыкаліся кардынальна супрацьлеглыя пункты гледжання. Рашэнні прымаліся большасцю галасоў.

— Ваша кніга «Асновы кампазіцыі і імпровізацыі» стала першым навучальным дапаможнікам у Беларусі, што раскрывае тэхнічны бок прафесіі...

— На працягу многіх гадоў я чытаю курс «Асновы кампазіцыі і імпровізацыі» у Акадэміі музыкі. За гэты час назапасілася шмат цікавага матэрыялу, які проста «прасіўся» да афармлення ў друкаванае выданне. Былі і іншыя пасылы. Напрыклад, неабходнасць стварэння падручніка па дысцыпліне, патрэба ў асветніцкім выданні, прысвечаным прафесійнай кампазіцыі. Бо аб шматлікіх рэчах, якія дагчытацца нашага рамяства, людзі далёкі ад гэтай галіны мастацтва, не маюць ўяўлення. І калі некаторыя з іх прыходзяць у кансерваторыю «вучыцца на кампазітара», часам цяжка растлумачыць, што ўяўляе сабой наша прафесія: у слова «кампазітар» (як і ў слова «музыка») кожны сёння ўкладвае розны сэнс.

Яшчэ істотны матыв: як у чалавека, які прывыкаў кампазіцыі жыццё, у мяне сфарміраваліся пэўныя перакананні, свой погляд на сутнасць прафесіі, свае бачанні, звязаныя з эстэтыкай, этыкай і філасофіяй музычнага мастацтва. Своеасаблівае творчае крэда. Хацелася б, каб пра гэта ведалі.

— А што такое кампазіцыя для вас?

— Людзі створаны так, што ім неабходна выказвацца. Хтосьці гэта робіць у сяброўскіх гутарках, хтосьці малое карціны ці здымае кіно. Хтосьці піша кнігі. Кампазіцыя для мяне — форма самавыяўлення, патрэба. Гэта праява стаўлення да нававольнага свету. Мой водгук на прачытаных кнігі, на музыку, якую я праслухаў, на творы мастацтва, якія мяне ўразілі... Гэта маё стаўленне да розных жыццёвых сітуацый. І да маральных праблем, якія даводзіцца вырашаць кожны дзень. Гэта ўсё тое, што ў табе варыцца як у вялікім котле. Я магу выказаць гэта толькі ў гуках.

Любоў СЫЦЬКО

Сілуэты Спадчыны

Аўтарскі праект
Уладзіміра Цвірка

ВАВЁРКА

Вавёрка! З-за адной толькі назвы мне адразу захацелася туды паехаць. Ды яшчэ адна акалічнасць вабіла ў гэтую вёску на Лідчыну. Кажуць, стаіць там вельмі прыгожы касцёл, уздымаючы над ціхімі празрыстымі водамі невялічкай рэчкі Вавюркі белыя званіцы, упрыгожаныя падобнымі да званоў купаламі. Амаль усе дарогі, якія збягаюць сюды з розных напрамкаў, спачатку бягуць праз лес, які шчыльна падступае да Вавёркі з трох бакоў і быццам прытуляе паселішча да пакатых берагоў рэчкі, стварае зацішак і ўтульнасць у прыветлівым і гасцінным куточку нашай радзімы.

Сонца толькі-толькі паспела аблашчыць першымі прамянямі вершаліны дрэў, прабегла сваім позіркам па ўзлеску, каўзанула па люстэрку рэчкі і нетаропка прапашывала вуліцамі вёскі, заглядваючы ў двары, агароды і бліскаючы ў вокны, каб абудзіць вясцоўцаў... Касцёл сонца аблашчыла першым. Спачатку з ім павіталіся крыжы, купалы, вежы, дах храма, потым сонечным святлом напоўніўся ўвесь двор у межах каменнай агароджы і ўрэшце, прайшоўшы праз арачную браму ў тры пралёты, сонечныя промні пабеглі далей, абвясчаючы ўсім пра надыход новага дня.

Можа, я перабольшваю, але здавалася, што храм быў асветлены з усіх бакоў, быццам і сам ён зіхацеў нейкім вельмі лагодным і непрыкметным святлом. Ці гэта сонечныя промні адскоквалі ад яго бялюжкіх сцен, ці гэта сам касцёл, набраўшыся сілы і святла, свяціўся, сустракаючы новы дзень і вернікаў, якія зранку нетаропка ішлі да храма.

Паводле легенды і некаторых гістарычных матэрыялаў, прыкладна з сярэдзіны XII стагоддзя тут быў легендарны горад Вавёрск, які ў 1258 годзе поўнацю знішчылі войскі мангольскага хана Бурундая. Хаця горад з попелу не ўстаў, неўзабаве тут ізноў пачалі жыць людзі, дзякуючы чаму і з'явілася новае паселішча, пад назвай Вавёрка. Цікавы яшчэ і такі гістарычны факт: менавіта гэтыя землі былі апошнія ў Вялікім Княстве Літоўскім, дзе панавала паганская вера. Толькі пасля 80-х гадоў XIV стагоддзя, калі вялікі князь Ягайла прыняў каталіцкую веру, следам за ім пайшлі і жыхары гэтых мясцін.

Першы касцёл з'явіўся тут у 1413 годзе і быў пабудаваны на сродкі Міхаіла Галігі-новіча. Вавёрка пашыралася, ды настолькі, што праз пяцьдзесят год пабудавалі яшчэ адзін касцёл. З самага пачатку XVI стагоддзя гэтыя землі набыў шляхціц Януш Касцевіч. З 1570 года Вавёрка ўжо мястэчка, якое мела дазвол праводзіць шматлікія кірмашы.

Падчас спусташальнай вайны з Масковіяй (1654—1667) войскі маскоўскага князя Івана Хаванскага знішчылі мястэчка дашчэнту і на стагоддзе некалі квітнеючае паселішча знікла са старонак гістарычных летапісаў.

Праз некаторы час нашы руплівыя і мужныя продкі на месцы былога мястэчка зноў пачалі будаваць дамы, крамы, храмы. З 1792 года тут гаспадарылі шляхецкія роды Ласковічаў, затым Кастравіцкіх. У 1840 годзе Самуэль Кастравіцкі пры падтрымцы мясцовай шляхты ды шматлікіх вернікаў узвёў цагляны касцёл. У Вавёрцы ўзніклі новыя вуліцы, расла колькасць жыхароў, зразумела, і вернікаў. Паўстала пытанне, як пашырыць існуючы храм. І вось на пачатку 30-х гадоў XX стагоддзя касцёл перабудоўваецца і набывае тыя рысы, тую велічную прыгажосць, якую мы бачым сёння.

Пасля ранішняй імшы з касцёла выходзяць вернікі: шмат дзетак, моладзі. Усе вітаюцца як са знаёмым. Пытаюся ў адной маладой жанчыны, як называюць сябе тутэйшыя жыхары, калі распавядаюць, адкуль яны.

— З Вавёркі мы, — адказвае яна і з усмешкай дадае: «Усе мы Вавёрчыны дзеці. Вось, бачыце, вавёрчаны падрастае. Дзетак болей стала ў вёсцы нараджацца», — дадае яна і з пясчотай туліць да сябе маленькую дзяўчынку. Гэта добры знак, значыць, вёска будзе жыць.

— І праўду вы кажаце, — падтрымліваю я размову, — у дачушкі вашай нават сукенка такога колеру, як футра ў вавёрчкі...

Разыходзімся, і раптам тая жанчына, з якой мы размаўлялі, кажа наўздагон:

— А ці заўважылі вы, што і наш касцёл з дахам вавёрчынага колеру?

Адыходзячы, задзіраю галаву. І як гэта я здаля раней не заўважыў? Сапраўды, дах храма, які раней быў чырвоны, сёння трохі пацямнеў на сонцы і набыў сапраўдны «вавёрчы» колер. Цуд!

...Перад тым, як паглыбіцца па дарозе ў лес, прыпыняюся на пагорку. Раблю некалькі апошніх здымкаў гэтай святыні і разумею, што, мабыць, яны будуць самыя лепшыя, самыя выразныя. Калі выпадзе вольны час, абавязкова завітайце ў Вавёрку.

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ
Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

**Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК**

**Рэдакцыйная
калегія:**
Тасцяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказы сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друк
31.05.2018 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1454

**Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства**
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 2109
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацый.